

könyv
könyvtár
könyvtáros

1998
február

KÖNYV, KÖNYVTÁR, KÖNYVTÁROS

7. évfolyam 2. szám

1998. február

Tartalom

Könyvtárpolitika

Papp István: A közkönyvtár változó paradigmája	3
Balogh Mihály: Törvényen kívül?	9

Könyv

Vajda Kornél: Britannica Hungarica – világenciklopédia a könyvtárban ...	17
Futala Tibor: A hazai könyvtári rendszer első átfogó adattára a társadalmi rendszerváltás után	21
Zöldi Péter: A Magyar pedagógiai tárgyszójegyzékről – és még valamiről .	24
V. Ecsedy Judit: A szerzetesi könyvtárak sorsáról	26
Kertész Gyula: Hajdú-Bihar megye oktatástörténeti irodalma 1896–1996.	30
Kovács Mária: Emberi kapcsolatok a könyvtárban	31

Műhelykérdések

Bánkeszi Katalin: „Az elektronikus dokumentumok a könyvtárakban”. A Magyar Periodika Kör őszi konferenciája az Országos Széchényi Könyvtárban	36
Járai Andrásné: A kortárs gyermek- és ifjúsági irodalom és olvasói	42
Detrekői Ákos: A magyar műszaki nyelv az információs társadalom idején ..	44

Extra Hungariam

Szénászky Mária: A Chester Beatty Könyvtár és Keleti Művészeti Galéria Dublinban	49
Az Informatikai és Könyvtári Szövetség hírei	54
Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz	55

Lapunk e számának illusztrációit Rosta Erzsi festményeiből és grafikáiból válogattuk.

From the contents

István Papp: Changing paradigm of the public library (3);

Mihály Balogh: Prospects for school libraries at the millennium (9)

Cikkeink szerzői

Balogh Mihály, a Kunszentmiklósi Baksay Sándor Gimnázium könyvtárostánára; *Bánkeszi Katalin*, a Neumann-ház szervezési menedzsere; *Detrekői Ákos* akadémikus, a BME rektora; *V. Ecsedy Judit*, az OSZK munkatársa; *Futala Tibor*, az OMK ny. igazgatója; *Járai Andrásné*, a Szombathelyi Megyei Könyvtár munkatársa; *Kertész Gyula*, az OSZK osztályvezetője; *Kovács Mária*, a Berzsenyi Dániel Tanárképző Főiskola docense; *Papp István*, a FSZEK h. főigazgatója; *Szénászký Mária*, a JPTE kari könyvtárvezetője; *Zöldi Péter*, az OSZK munkatársa

Szerkesztőbizottság:

Poprády Géza (elnök)

Biczák Péter, Borostyániné Rákóczi Mária, Kenyéri Kornélia,
dr. Tóth Elek

Szerkesztik:

Győri Erzsébet, Sz. Nagy Lajos, Vajda Kornél

A szerkesztőség címe: Budapest, I. Budavári Palota F épület – Telefon: 224-3791

Közreadja: a Könyvtári és Informatikai Kamara, a Magyar Könyvtárosok Egyesülete, a Művelődési és Közoktatási Minisztérium, az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum, az Országos Széchényi Könyvtár

Felelős kiadó: **Poprády Géza**, az Országos Széchényi Könyvtár főigazgatója

Készült az OSZK Nyomdaüzemében

Felelős vezető: **Burány Tamás**

Terjedelem: 5,7 A/5 kiadói fv. Munkaszám: 98.010

Lapunk megjelenéséhez támogatást kaptunk a Nemzeti Kulturális Alaptól

Terjeszti az Országos Széchényi Könyvtár

Előfizetési díj 1 évre 2400 forint. Egy szám ára 200 forint

HU-ISSN 1216-6804

A közkönyvtár változó paradigmája*

(Óvatos megfontolások)

A könyvtárosokat mint az egyik leghagyományosabb intézmény gondozóit mindig is érdekelte, mi lesz a rájuk bízott szolgáltatás sorsa a jövőben. Mára azonban az érdeklődés aggodalommá, sőt esetenként szorongássá vált. Ha a közkönyvtárnak mint a társadalom alapvető kulturális intézményének létéről és esélyeiről van szó, a kérdőjelek sora egyre nő. Minden optimizmusuk ellenére ezt lehet észrevenni az Európai Bizottság által rendezett műhelyértekezlet (Public libraries and the information society. Luxembourg, 1996) anyagaiban, a Deutscher Bibliotheksverband téziseiben (Öffentliche Bibliotheken auf der Schwelle des Informationszeitalters Zehn Thesen zur Funktion der öffentlichen Bibliotheken. Heidelberg, 1995), de számos más publikációban is. Még a legszókimondóbbak e tekintetben amerikai kollégáink, akik az intézmény életét fenyegető trendekről beszélnek, s a túlélést nem pusztán a technológia állandó fejlesztésétől, hanem inkább a könyvtár lényegének újragondolásától várják (Vavrek, Bernard: Reiventing the public library or what are we going to do when we get big? = Public Library Quarterly, Vol. 15(3) 1996).

MERRE?

Elbizonytalanodás és aggodalom

Van-e jövője a közkönyvtárnak?

Új célok és új utak keresése

Az a benyomása az embernek, hogy a szakma közkönyvtárosi szektorát némi elbizonytalanodás jellemzi. Nincsenek egyértelmű válaszok arra vonatkozóan, milyen társadalmi elvárásoknak is kell eleget tennie, milyen szolgáltatásokat vár el tőle a potenciális használók köre. A szolgáltatások kínálata néha beláthatatlanul és kezelhetetlenül kitágul, máskor szegényesen és veszélyesen beszűkül. Mintha minden közkönyvtáros a kerek asztal lovagja lenne a Grál, a 21. század könyvtára folytonos keresésében. (Ha jól emlékszem, a Grált egyébként csak ketten találták meg: Parsifal az együgyű és Lancelot, a lovagok virága.)

* Papp István előadása a Francia Intézetben, 1997. szeptember 25-én tartott konferencián hangzott el. A tanácskozás teljes anyagát a Könyvtári Figyelő 1998. évi különszáma közli majd.

KONVERGENCIÁK

A könyvtárügy egészséges szakmai közege A társadalmi, gazdasági, kulturális környezet befolyása Mi a különbség egy francia, egy német és egy magyar közkönyvtáros nézeteiben? Könyvtári szabványok, szabványos gondolatok?

Ragnar Audunson doktori disszertációjában (Change processes in public libraries. A comparative project within an institutionalist perspective. Högskolen i Oslo, 1996. 202.p.) DiMaggio nyomán a könyvtárügyet mint intézményesült szakmai térséget fogja fel. Ezzel a szakmai mezővel magyarázza azt az érdekes tényt, hogy Haakon Nyhus és Szabó Ervin, akik mindketten a század elején, egy időben működtek Oslóban és Budapesten, ugyanazokat a nézeteket vallották a korszerű közkönyvtárról és realizálták gyakorlatukban, bár egymásról mit sem tudtak. Ez a szakmai mező ma erősebben hat mint valaha, a könyvtárügyben is érvényesülő globalizálódás következtében. Napjainkban egyre konvergensebben gondolkodunk szakmánk alapvető kérdéseiről, a bibliográfiai és egyéb technológiai szabványok után elkövetkeznek a szakmánk lelkét, eszméit és filozófiáját érintő szabványok is? A grenoble-i Városi Könyvtár és a Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár ugyanazt a módszert alkalmazta egymástól függetlenül a 80-as, 90-es években: az olvasók igényeihez, kérdéseikhez alkalmazkodva rendezte el állományát, s nem az olvasókat akarta könyvtárosokká kiképezni.

PERSPEKTÍVÁK

Új perspektívákat nyitott a telematika a közkönyvtárak előtt 19. századi eszmények – 21. századi technológia

Új környezet, új közkönyvtári modellek, új szolgáltatások, új társadalmi szerep

Kétségtelen, a telematika megjelenésével, rohamos fejlődésével és elterjedésével új korszak nyílt az emberiség történetében. A lehetőségek ismeretében viszonylag könnyű felvázolni, adottnak véve a feltételeket, hogyan működhet, milyen szolgáltatásokat nyújthat, milyen technológiával élhet egy közkönyvtár az elkövetkező 5-10 évben. A műszaki vívmányok alkalmazásának napi gondoljai és sikerélményei azonban elfeledtetik velünk, hogy voltaképpen egy 19. században létrejött intézménytípust akarunk modernizálni, továbbra is magától értetődőnek tekintve a közkönyvtár társadalmi küldetését, szükségességét, lényegi vonásait.

Ezért rökönödünk meg és háborodunk fel, ha bezárnak egy-egy közkönyvtárat vagy a működésképtelenség határáig, sőt azon túl csökkentik költségvetését. Persze a társadalom, még inkább a társadalmat képviselő sajtó is felháborodik, de – legyünk őszinték – ez inkább csak illendőségből történik. Hiszen nem egyéni vagy társadalmi létérdekeket érint. Vagy talán a társadalom többségének elő-

szőr a könyvtár jut az eszébe, ha információra van szüksége vagy szellemi rekreációs igénye támad?

Legyünk még őszintébbek. A közkönyvtár létét nem önmaga, még csak nem is a könyvtáros személye meggyőződése, sőt még egy szűkebb társadalmi csoport kulturális értékrendje sem indokolja, hanem csakis egy olyan, egyéni igényekből felépülő társadalmi szükséglet, amelyet kizárólag vagy legalábbis leghatékonyabban a könyvtár képes kielégíteni.

Erről a kiindulópontonról kell vizsgálnunk a közkönyvtárak jövőjét. A kérdést ma már nem úgy kell feltenni, hogy milyen legyen a könyvtár, hogy szüksége legyen rá a társadalomnak, hanem fordítva: mik az emberek létfontosságú igényei az informálódás, tanulás és szórakozás terén, hogyan lehet ezeket kielégíteni, képes-e és kész-e a könyvtár ezekhez az igényekhez igazodni, s rendelkezik-e az ehhez szükséges eszközökkel?

A fentiekből következően pedig nem tartható tovább az a könyvtárosi magatartás, amely egy kétszáz éves értékrendszer, egy százötvenéves gyakorlat és akár a jóléti társadalom, akár a szocialista államrendszer több évtizedes megszokása alapján azt mondja: ezt tudom nyújtani, ezt tessék használni, s legföljebb a fokozott marketingtől várja a könyvtár létének igazolását. Még akkor sem, ha a legkorszerűbb technológiát alkalmazza.

GLOBALITÁS

A telematika alkalmazásának következménye:

új dimenziókban a közkönyvtárak küldetése

Az egyedi könyvtár ténylegesen kapu a világ könyvtáraihoz

Az egyedi könyvtár feloldódik a hálózatok szövevényében

A számítás- és telekommunikációs technika kombinált alkalmazásának jelentősége valójában nem abban rejlik, hogy automatizáljuk a könyvtári rutinokat, eljárásokat, szolgáltatásokat, közvetlenül hozzáférhetünk a globális könyvtári és információs rendszerekhez, hanem inkább abban, hogy új dimenziókban gondolkodhatunk a könyvtár lényegéről. Azzal, hogy virtuálisan egy könyvtárrá válik a világ összes könyvtára, az eddig meglehetősen elméleti követelmények megvalósíthatóvá, ráadásul viszonylag olcsón megvalósíthatóvá válnak. Eddigi fogalmainkat vagy újakkal cserélhetjük fel, vagy egészen más értelmet adhatunk nekik.

OTTHON ÉS KÖNYVTÁR

A telematika kitágítja az információs horizontot,

az embereket körbezárják az otthonok falai

Az információs folyamat feltételezi az interperszonális kapcsolatokat

Az egyedi, konkrét könyvtár többlete a globális, virtuális könyvtárral szemben

Az emberek többségének az a könyvtár jelenti a könyvtárat, amelyet éppen használ, amely éppen az útjába esik, amely a legtöbb kényelmet kínálja. Az ese-

tek többségében ez a sarki fiókkönyvtár, a falusi, a kisvárosi közkönyvtár. S ők ettől várják el minden igényük kielégítését, s ennek alapján alakul ki könyvtárképük. A könyvtáros szakmának mindaddig egyik legnagyobb gondját jelentette, miképpen lehetne felszámolni a kis- és szórványtelepülések lakóinak hátrányos helyzetét. Az óriási erőfeszítések csak mérsékelt eredménnyel jártak, a lényegen nem sokat változtattak. Most gyökeresen megjavultak a kilátások. Olyannyira, hogy most már az otthonokból történő könyvtárhasználat megoldása van napirenden. A telematika valóban kiküszöbölheti a lakóhelyekből eredő hátrányokat, hiszen közvetve vagy közvetlenül a globális könyvtárba léphet be a használó. Akár meg is szüntethető a könyvtár eddig ismert és megszokott fizikai megjelenési formája.

Tényleg megszüntethető? Az otthonok, a mégoly kényelmes és jól felszerelt otthonok falai közé bezárt, elszigetelt egyénekből fog állni a jövő társadalma? Csupa távtanuló, távdolgozó, távkonferenciázó, Interneten távkommunikáló személy fogja benépesíteni a világot vagy legalábbis a gazdagabb felét? Vagy csak a könyvtár veszti el szerepét mint a közösség tagjai közötti közvetlen kommunikáció fóruma? A kérdés jogos, ha csak úgy tekintünk a könyvtárra, mint az információk lelőhelyére és közvetítőjére. De vajon csak információkért járunk-e könyvtárba? Aligha. A genius loci nem utazik át a hálózatokon, nem keres fel bennünket otthonunkban. Másokkal együtt magunknak kell elfáradni hozzá, hogy ne csak az információt használjuk, hanem a könyvtárat mint olyant is élvezzük.

Mert bármennyire is egyetlen, globális és virtuális könyvtárként mutatkozik meg a világ információvagyon, minden bizonnyal bízhatunk az egyedi könyvtárak fennmaradásában is. Éppen azért, mert olyan emberi szükségleteket elégítenek ki, amelyek az információ társadalmi létezéséből, mozgásából fakadnak. Ugyanis az információ generálása, közvetítése, felhasználása legalább annyira közösségi, mint individuális folyamat. Ezért nem fenyeget a könyvtári intézmény megszűnése.

INFORMÁCIÓS TÁRSADALOM

Minden társadalom információs társadalom

A ma társadalmában azonban

hatványozottan több információ

hatványozottan gyorsabban és

hatványozottan könnyebben férhető hozzá

**A könyvtárak esélyei az információs áradat előnye
és veszélyei közepette**

Amivel viszont számolnunk kell, az a könyvtárak alakváltása az információs technológia következtében. Az ősember társadalma legalább annyira információs társadalom volt, mint a miénk vagy az utódainké. Sőt még inkább, hiszen az információnak még nagyobb és közvetlenebb hatása volt a túlélésre. (Ha nem ismerjük a menetrendet, legfeljebb lekéssük a vonatot. De nem ismeri a kardfogú tigris csapását, súlyosabb konzekvenciákkal járhatott.) A mi, úgynevezett információs társadalmunkat az különbözteti meg a korábbiaktól, hogy

akarva-akaratlanul hatványozottan több információhoz könnyebben és gyorsabban juthatunk hozzá. Ha valami, ez indokolja, hogy minőségileg új jelenségről beszélünk, minden előnyével és veszélyével együtt. Az előnyök is, a veszélyek is a könyvtár esélyeit javítják.

MENTŐÖV

**Az egyént elborító információs áradatban
mentőöv a könyvtár
Korábban a társadalom fizette ki a mentőöv árát,
ma már az egyének is a zsebébe kell nyúlnia
Ki fizet holnap?
Ha senki sem, megfulladhatunk**

Határozottan előny az információk bősége. Ez azonban az egyén szempontjából kiszolgáltatottságot is jelent: egyedül nem képes megbirkózni az információtömeggel: a beszerzés, a tárolás, a kezelés, a válogatás teendői meghaladják saját lehetőségeit. Az eredmény? Föltételezhetően megnő előtte egy olyan megbízható szervezet értéke, amely minderre képes, s amely társadalmi hivatásának tekinti e feladatok elvégzését. Olyannyira, hogy a szellemi értékekért hajlandó anyagiakat is áldozni. Az első lépés már régen, a múlt század derekán megtörtént, amikor az angol közkönyvtári törvény megengedte, hogy közpénzeket fordítsanak a könyvtári ellátásra. A második lépés napjainkban történik: egyre több szolgáltatásért a használó közvetlenül is térítést, vagy legalábbis hozzájárulást fizet. Az ingyenes közkönyvtári szolgálat eszménye egyre több csorbát szenved. Itt az ideje, hogy feltegyük a kérdést: van-e, s hol a határa a szolgáltatásokért szedett

díjaknak? (Hollandiában némely könyvtárban számunkra ijesztő összegű beiratkozási díjat szednek.) Az igazán szükséges, létfontosságú javakért ma is mindenki fizet. Az élelemért. A vízért s nem csak az ivóvízért. A csatornáért. A szórakozásért. (A mozi soha nem volt ingyenes.) Egyre szűkül azoknak a javaknak a köre, amelyek árát a közpénztár fizeti. Hogyan illik ezek sorába az információ, a könyvtári szolgáltatás? Tényleg létfontosságú?

INTEGRÁCIÓ

Az informálódás és tanulás mindennapos tevékenységgé vált az emberek életében

**Hangsúlyeltolódás a klasszikus közkönyvtári funkciórendszerben
A társadalom igényei alapján integrációs tendenciák a könyvtárügyben**

A közkönyvtárakat az egyetemi és szakkönyvtáraktól elválasztó falak omladozóban vannak

Úgy látszik, hogy az egyetemi és szakkönyvtárak szerepköre nemigen közeledik a közkönyvtárákéhoz – bár vannak ezt a megállapítást cáfoló jelenségek –, míg a közkönyvtárak hagyományos profilja nagyon is bővül az előbbiekre jellemző vonásokkal. Ez nem jelenti a hagyományos hármas funkció – nevelés, tájékoztatás, szórakoztatás, amelyhez újabban a szociális elem társult – feladását, hanem inkább csak a hangsúly áthelyeződését az információra és a tanulásra. Ez nem a könyvtárosok elhatárolásán múlik. Ahogyan a tanulás mind szélesebb társadalmi csoportok mindennapos tevékenységévé válik, ahogyan egyéni kezdeményezéssel és aktivitással kell mindinkább megszerezni a munkához, a társadalomban való létezéshez elengedhetetlenül szükséges információkat, úgy erősödik a közkönyvtárral szemben támasztott igénykörben ez a két mozzanat. Lehetséges, hogy az információs társadalomban a közkönyvtárak a könyvtári és információs rendszer integrációs tényezőiként fognak megjelenni? Csak egy apró adalék: az USA-ban a Könyvtári és Információtudományi Bizottság 1996-ban a harmadik jelentését adta közre az Internet használatáról a közkönyvtárakban.

Fontosabb megállapításai:

- a közkönyvtárak 44,6%-a csatlakozott az Internethez, s 27,8%-uk teszi hozzáférhetővé a használók számára az Internet szolgáltatásait,
- 1997-re várhatóan 75%-ra nő az Internethez kapcsolódó közkönyvtárak aránya,
- a 25 000 lakosnál kisebb települést szolgáló közkönyvtárak gyakran az egyetlen nyilvános hozzáférést jelentik az Internethez. (IRLA, Vol. 32. No. 4. Szeptember 1996. p. 2.)

Számos ilyen apró jel segíti a Grált kereső lovakok tájékozódását. Ne feledjük azonban: néha a keresés fontosabb, mint a megtalálás. A keresés során a célok is változnak, a könyvtár is változik, magunk is változunk. A keresés mégsem szünetelhet, mert csakis ez eredményezi a társadalom elvárásainak megfelelő könyvtári szolgáltatást.

Papp István

Törvényen kívül? Iskolai könyvtári esélyek az ezredfordulón

Az MKE könyvtárostanárok szervezete egy éve határozta el, hogy önálló egyesüléssé alakul, de az MKE-nek társult egyesülete marad. A tagok 1997 márciusában az új alapszabály elfogadásával hozták meg döntésüket. A fővárosi bíróság módosításokat írt elő az alapszabályban. Ezek meg is történtek az egyesület december 9-i közgyűlésén, amely egyben tisztújító összejevetel is volt. A korábbi elnök, *Balogh Mihály* lemondott tisztéről, s az új elnökségben már nem kívánt szerepet vállalni *Lukács Zsuzsa* sem. Elnökké a korábbi titkárt, *Kalmárné Morcsányi Rozáliát* választották meg a tagok, alelnökök lettek *Dán Krisztina* és *Homor Tivadar*, és elnökségi taggá választották a korábbi vezetésből *dr. Ambrus Andrásné*t és *dr. Celler Zsuzsát*. Ambrusné a sajtó és a belső kapcsolatok, Celler Zsuzsa a nemzetközi kapcsolatok felelőse lett. Két könyvtárostanárt, a székesfehérvári *Varga Zsuzsa* és a fővárosi *Szokmári Klára* kerültek új tagként az elnökségbe. Előbbi a titkári, utóbbi a gazdasági teendőket látja majd el. Az ellenőrzőbizottság új elnökéül *Lukács Zsuzsát* választotta meg a tagság.

A leköszönő elnök, aki ígérete szerint az egyesület tagjaként a jövőben is dolgozni kíván az iskolai könyvtárak ügye javára, a fenti című, s az alábbiakban közölt előadással köszönt le hat éven át viselt tisztségéről.

1.

A kérdés költői. Stílszerűbben: szónoki. Én most csak a kérdező szerepét vállaltam magamra, ezért ne is várjanak tőlem választ. Ki-ki próbáljon megfogalmazni majd önmagának lehetséges válaszokat. Ehhez segítségül a következőkben talán szolgálok némi adalékkal.

Sok gonddal bajlódó közös dolgunkat, a könyvtár-pedagógiát, az iskolai könyvtárak ügyét több kulcsponton is érdemes vizsgálni, ha javító szándékkal közelítünk hozzá. Hadd említsek néhányat, a teljesség igénye nélkül. Ilyenek pl. a pedagógia elmélete, aztán a tényleges pedagógiai gyakorlat, vagyis az iskola oktatási kultúrája, vagy a pedagógusok képzése és továbbképzése, majd megint a bemeneti és kimeneti szabályozás, másként a tantervek és az értékelés tartalmi és formái, és ilyen lehet a finanszírozás, a fenntartói és szakmai irányítás, ezen belül a jogi háttér.

Bizonyára maradtak ki még fontos relációk: nem említettem például a könyvtárügy szempontjait, vagy éppen a tanulók, szülők hozzánk való viszonyát. Teljesebb fősorolás helyett most mégis inkább tömörítsünk: bármelyik főnti irányból érkeznek is a minket értékelők, megítélők, „helyretevők”, az ő értékítéletük jelenti azt a szemléleti alapot, amelyre épülnek a velünk, ill. a szakmánkkal kap-

csolatos döntések, s végül ez a szemlélet és ezek a döntések határozzák meg azt a pénzt, amit erre a területre fordítani hajlandók azok, akik „ráfördítási helyzetben” vannak – a PM-től a fenntartókig, az iskolavezetésig.

Az egész áttekintése aligha menne három napi hideg élelem nélkül, s nekünk van ma még más dolgunk is. Ezért most egyetlen szempontot választottam ki a szemlézésre: az iskolai könyvtárügy jogi háttérét, a jogi szabályozás alakulását, változásait, különös tekintettel az elmúlt két-három év történéseire, melyeknek magam is szenvedő részese voltam – mint Aeneas Trója pusztulásának. (Elnézést az analógiáért, nem *szándékosan* célzatos!)

Mielőtt – témámat átgondolandó – saját idevágó dolgaimat, a körülöttem folyó ügylemlő papírhalmazt rendezni kezdtem volna, előbb némi történeti háttérismeret kedvéért újraolvasgattam egy kitűnő könyvet: a Dán Krisztina–dr. Tóth Gyula szerzőpáros írásait ill. összegzését tartalmazó Könyvtár az iskolában c. munkát. (Megjelent 1993-ban az FPI kiadásában.)

Tóth Gyula bevezető tanulmányában arra hívja föl a figyelmünket, hogy a kiegészítéstől az 1950-es évek elejéig egyértelműen a közoktatás ügye volt az iskolai könyvtár, mégsem fordult elő a különböző oktatási törvényekben, legfőképpen az iskolai rendtartásokban, ugyanakkor a tantervekben sem került elő, tehát semmilyen közvetlen szerepet nem játszott a tanítás-tanulás folyamatában. Pedig már 1878-ban megjelent az igény a korabeli szaksajtóban Dolinay Gyula tollából: „az iskolai és népkönyvtár használatát be kell illeszteni a tantervbe”. Egyébként pedig külön szerveződtek a tanári szakkönyvtárak, valamint a zömmel erkölcs-nemesítő irodalmat tartalmazó ifjúsági könyvtárak; utóbbiak afféle szabadidős háttérintézményként, s ezek állományának kialakításához időnként minta- ill. ajánlójegyzékeket adtak közre az illetékes tanügyi szervek. Hosszú évtizedeken át a fentiekre szorítkozott az oktatás könyvtárügyének irányítása.

Hivatkozott tanulmányunk szerzője szerint 1952 a „fordulat éve”, s az akkor rendezett I. országos könyvtárügyi konferenciával kezdődik meg az iskolai könyvtárak ún. kétszázéves korszaka. Ezt követően ugyanis párhuzamosan szerveződik meg, épül ki egyrészt a gyermek- és ifjúsági, másrészt az iskolai könyvtárak rendszere, az 1956-os könyvtári tvr. pedig már már majd „integrálja” is (hogy finoman fogalmazzak!), mivel közkönyvtári alrendszerként írja le az iskolai könyvtárakat. E folyamat eredményeként a hatvanas évek elejétől a kétféle könyvtár összemosására s az iskolai könyvtárak felszámolására is akadnak kísérletek. Ehhez jó szokása szerint ismét alkalmas partner a közoktatás-irányítás, hisz az 1961-es közoktatási törvényben is „elhallgatott”, vagy éppen ismeretlen fogalom az iskolai könyvtár.

Az 1959-ben újjászervezett OPK szakemberei eszmélnek leghamarabb: 1964-ben a Köznevelésben Waldapfel Eszter alapos elemző cikkében mondja ki: az iskolai könyvtár mégsem közművelődési, hanem közoktatási intézmény.

A Pedagógiai Könyvtár meg a KMK köré szerveződött szakembergárdának is köszönhető, hogy a hetvenes évek elejére – újabb korszakváltásként – végre megfogalmazódik egy modernebb iskolai könyvtáreszmény. Mintegy nyitányul 1971-ben minisztériumi dokumentumként megjelentek az Irányelvek a tizennyolc éven aluliak könyvtári ellátásáról, majd 1972-ben az ún. Balatoni beszélgetéseken került sor a legfontosabb elvek tisztázására. Az akkori vita résztvevői

a könyvnek és a könyvtárnak az oktatásban betöltött szerepéről cserélték ki gondolataikat.

Az 1976-os könyvtári tvr. ismét autonóm típusként írja le és megyei ill. fővárosi hálózatba rendezi az iskolai könyvtárakat, majd 1978-ban megjelenik az ún. reformtervezet, amely már kiemelt feladatként hangsúlyozza az önművelésre, önálló gondolkodásra nevelés, a permanens önművelés fontosságát, s a magyar nyelv és irodalom tárgyba integrálja a könyvtárhasználati készség fejlesztését.

Kétarcú korszak ügyünk szempontjából az előző rendszer utolsó évtizede, a nyolcvanas évek, amelyeket már közülünk is jó néhányan szakmánkban éltünk meg. Kétarcú, mert egyrészt az iskolai könyvtárügy jogi háttere, könyvtár-pedagógiai elmélete, és bizonyos mértékig saját, belső szakmai gyakorlata is mondhatni európai mércével értékelhető szintre fejlődött. Gondoljunk csak a hasznos és fontos 128/1981-es utasításra, aztán a máig etalonnak tekinthető 203/1986-os fejlesztési irányelvekre, a jól működő területi hálózatokra, a kiépülő szaktanácsadásra és báziskönyvtári rendszerre, a hasznos továbbképzésekre, a számos értékes szakmai kiadványra, az olvasás- és könyvtár-pedagógia izmosodására, a forrásközpont-szemlélet terjedésére, s végül – hadd legyenek beképzelték most kis-sé – saját szakmai szervezetünk megszületésére majd munkájára!

De nézzük a másik oldalt is! Az 1985-ös közoktatási törvény megint csak iskolai könyvtár nélkülire sikeredett, nem ismerte ezt a csodabogarat. Nem akarta ismerni a (tantárgy) pedagógiai elmélet és gyakorlat sem (leszámítva a meglehetősen magányos Zsolnai József kísérleteit és munkásságát!), s a pedagógusképzés sem mozdult ebbe az irányba jöttányit sem. Mondjuk hát ki a múltból a jelenig ívelő tanulságként: arról van szó, hogy a könyvtáros szakma rendre a maga képére akarja formálni az iskola könyvtárát, maga az iskolai könyvtárügy igényesebb elméleti és gyakorlati szakemberei pedig, akik akarnak és tudnak már könyvtár-pedagógiában gondolkodni, mindkét irányban rendre az értetlenség falába ütköznek, ezért fordul elő oly gyakran, hogy kiváló, ügyünk érdekében egy ideig sokat fáradozó szakemberek fordulnak el, keresnek nyugalmasabb és eredményesebb szakmai területet a maguk számára. Mintha egy kicsit tényleg „előreszaladtunk” volna...

Így e szakmai tanulság birtokában értük meg a rendszerváltást, majd az 1993-as közoktatási törvényt, aztán ennek 1996-os módosítását, s a NAT előkészítő szakaszát.

Mielőtt azonban most rátérnék jelenidejű, mindennapi gondjainkra, Dán Krisztina főntebb említett összeállítására nyomán engedjenek meg egy egészen kurta nemzetközi kitekintést, a tárgyunk számára levonható tanulságok okán. Az 1960-as évek elejétől a nyolcvanas évek végéig az USA-ban ill. a többi fejlett, nyugati országban sorra jelentek meg azok korszerűbb szemléletű oktatási törvények, rendeletek, normatív nevelési-oktatási programok, amelyek a pedagógiai folyamatban szerepet játszó iskolai könyvtár kötelező jelenlétét deklarálták. Volt példa rá, hogy már meglévő gyakorlatot szentesített a törvény, másutt éppen az efféle gyakorlatot kialakítani, elősegíteni volt hivatva a szabályozás, ami természetesen a finanszírozás módjait is meghatározta.

Ha figyelembe vesszük az IFLA 1993-as barcelonai előkonferenciájának témánkba vágó ajánlásait is, kimondhatjuk, hogy az iskolai könyvtárügy alapproblémája a legtöbb helyen rokon gond volt, vagy az még ma is: maga a kettős kö-

tődés, szorosabban pedig e kötődés minősége: hogy míg „eminnen” (a könyvtárak világából!) elköboroltunk, s ezért vagyunk gyanúsak, „amott” (a pedagógiai gyakorlatban!) idegen-szagú jövevényként fogadtatunk. Ott adatott, s adatik csak meg a stratégiai áttörés esélye, ahol a könyvtárügy által megfogalmazott kérdésekre az oktatásügy adja meg a megfelelő válaszokat, ahol a jó könyvtári alapokra épült iskolai könyvtár szervesen integrálódik a pedagógiai folyamatba. Erre nekünk máig Dánia a példa és mérce.

2.

Most pedig némi hangnenváltás következik, s ennek több oka is van. Az egyik az, hogy az alább összefoglalt eseményeknek már szervezetünk, vezetőségünk – s benne magam is – gyakran cselekvő részesei voltunk, így érthető talán a személyesebb, kevésbé tárgyilagos stílus. Egyéb indokaimat viszont csak mondandóm végén szeretném elárulni.

Kezdjük előbb a NAT-tal. A kilencvenes évek elejétől többször is találkoztunk a formálódó, gyakran változó szöveggel, véleményeztük, vitattuk, kerestük – majd egyre inkább megtaláltuk – az iskolai könyvtárakra vonatkozó elemeit. Végül elkészült ez a változat, amely a jövő tanévtől részben már működik is. Sok rosszat hallani erről a dokumentumról. A bírálóinak a maguk szemszögéből alighanem gyakran igazuk is van. De nekünk azért ki kell mondanunk: az iskolai könyvtárak szemszögéből korszakos program a NAT, szemlélete korszerű pedagógiai gyakorlatot feltételez, s benne a könyvtár-pedagógia a magyar iskola történetében példátlan módon felértékelődött, szerintünk most először szerepel nálunk valós értékén. Már csak meg kellene valósítani ezeket a korszerű elveket, átültetni a gyakorlatba ezt a könyvtárpedagógia-barát szemléletet.

De vajon partner-e ehhez a közoktatás jogi szabályozása? Ad-e megfelelő esélyt a közoktatási törvény a NAT-ra is építő tartalmas helyi pedagógiai programok életre keltésére?

A '93-as törvény adott. (Csak zárójelben jegyzem meg, milyen groteszk dolgokat produkál az élet: a mi nézőpontunkból, ahhoz a törvényadta lehetőséghez az akkori NAT nem tűnt igazán alkalmas partnernek!)

1993-ban az első olyan magyar közoktatási törvény készült el, amelyik érdemben foglalkozott az iskolai könyvtárakkal. Tartalmazta például a képesítés kritériumait, s a létszám- és munkaidőnormát is. Igaz, tovább kísértett az Eötvös-féle népiskolai törvény elfogadásakor egyszer már megtapasztalt „szemérmesség”. Akkor is, most is az anyagiak hiányára hivatkoztak az illetékesek. Mostani nyugati mintáival ellentétben a mi törvényünk most sem kötelezte az iskolákat könyvtár működtetésére, hanem egyszer csak úgy fölbukkant a szövegben az iskolai könyvtár. (Hogy ugyanis a tanulónak joga van az ingyenes, sőt mindennapos használatához!) Okosan kifundált létszámnorma épült viszont a törvénybe. Más kérdés aztán, hogy maguk a törvényt szövegezők is „erősnek” érezhették ezt a progresszív, a tanulócsoporthoz számával arányosan növekvő normát, mert a kötelező életbeléptetését (igaz, a teljes létszámnorma-táblázattal együtt) csak 1996. szept. 1-jétől írták elő. Végül azt is el kell mondanunk az akkori törvényelőkészítésről, hogy noha viszonylag rendszeresen tudtunk konzultálni a szöve-

gezés stádiumában, ez mégsem volt túl egyszerű, mert előzetes javaslatokat nem nagyon kértek, inkább utóbb (s személyes kapcsolatok, informális találkozások során, bár azért még tervezet-állapotban) mondhattunk véleményt.

Az 1994-es kormányváltást követően hamarosan kiderült, hogy törvénymódosítás lesz. Vezetőségünk gyorsan aktivizálódott, és bekapcsolódtunk a könyvtári törvény akkoriban meginduló előkészítő munkálataiba is. Ott elsősorban a ketős funkciójú könyvtárak ügyében hallattuk véleményünket (hogy ilyenek csak iskolában működjenek, és dolgozzon bennük könyvtárpedagógus is!), valamint az iskolai könyvtárak ügyével kapcsolatos ajánlásokat, állásfoglalásokat juttattunk el Báthory Zoltán helyettes állami titkárhoz, jelentettünk meg a Köznevelésben és a Könyvtárhasználatban.

Általában pozitív visszajelzések érkeztek a címzettektől, és '95 őszétől folyamatosan részt vettünk a közoktatási törvény módosítását előkészítő konzultációkon. Leginkább azt kértük, hogy mondja ki az új szöveg: kötelező a könyvtár az iskolában. Számos nagy gyakorlattal rendelkező kollégánk érdekében javasoltuk, hogy fogadja el a törvény a tanári diploma mellé megszerzett középfokú könyvtáros képesítést is.

Idővel megjelent az első szövegváltozat, és mi szomorúan konstatáltuk, hogy a létszámnormában csökkenés várható, bejött az „egy iskola – egy könyvtáros” szemlélet. Többször – írásban is! – tiltakoztunk ez ellen, sajnos érdemi válasz nélkül. Végül pedig megjelent '96 tavaszán a törvénytervezet, amely legnagyobb megdöbbenésünkre már csak fél könyvtár-pedagógust engedett be az általános iskolába, és egyet a középiskolába – mindenféle progresszivitás nélkül, sőt a könyvtárostanárok alkalmazási kötelezettségét befagyasztotta 2002. szept. 1-jéig. A szakma háta mögötti, inkorrekt lépés volt ez, egyszerűen becsaptak bennünket, hiszen az egyeztető megbeszélések nem erről szóltak.

Ahol csak tudtunk, rögtön szólunk, tiltakoztunk: június elején levéllel kerestük meg a tárca első emberét, (válasz nem érkezett!), magam eltöltöttem egy napot a parlamentben, leveleket vittem több képviselőnek, beszéltem Dobos Krisztinával, Szöllösi Istvánnal, az önkormányzati bizottságban működő volt gimnáziumigazgatóval, dr. Szabó Imrével, kaptam ígéreteket, szép szavakat. Ehhez képest július elején az előzetesen kiadott szöveggel fogadták el a törvényt, amely 1996. szept. 1-jétől életbe is lépett – mondhatni nélkülünk.

Hogy nem kötelező könyvtárostánárt alkalmazni az iskolában, azt az Iskolaszolga ill. a Köznevelés hasábjain Szüdi János fősztályvezető még meg is erősítette, amikor egyes fenntartóknak, igazgatóknak értelmezési problémáik támadtak a szöveggel kapcsolatban. Gondolom (és remélem), nem akartak hinni a szemüknek.

De a magyarázó szövegek: „e munkakörben a foglalkoztatás jelenleg még nem kötelező”, aztán meg „a könyvtári ellátáshoz nem szükséges az iskolában működtetni a könyvtárat” (és ezt a közoktatás illetékese írja le!!!) világosan fogalmaztak. Ezek után akár humorosnak is tarthatnánk – ha éppen volna kedvünk önmagunkon kacagni – az egyik felelős minisztériumi vezetőnk leveléből alább idézettek: „A könyvtárosok helyzetét éppen megerősíthetné a törvény szövegének helyes értelmezése. Különböző fórumokon törekszünk ennek segítésére, a sajtó nyilvánosságát is igénybe vesszük, mint pl. az Iskolaszolga és a Köznevelés.”

Kerestük persze mi is a sajtónyilvánosságot, a szakmai lapokon kívül föltűntünk a Magyar Nemzetben, az Új Magyarországnban, magam kétszer is személyesen, nagy nyilvánosság előtt megszólítottam ügyünkben a miniszter urat, de választ nem kaptam, nem kaptunk. '97 márciusában interpellált a témában Dobos Krisztina képviselő asszony. Szabó Zoltán államtitkár válaszában elmondta, hogy ha itt most létszámnormát emelnénk, iskolák ezrei kényszerülnének bezárni kapuikat, mert nem tudnának a törvény előírása szerint működni.

És eme törvénykezési „szellemirtás” mellé született meg az okos, korszerű, intenzív könyvtárpedagógiai jelenléte föltételező NAT!

Közben újraindultak a könyvtári törvény előkészületei. Itt két okból is megszólaltunk: részint hangsúlyoztuk, hogy a közoktatási törvényben számítunk az iskolai könyvtárak dolgainak érdemi szabályozására, nem pedig itt, másrészt viszont kértük a törvény szövegezőit, keressenek alkalmat a közoktatási törvény módosítására, bajaink orvoslása végett.

Ekkor felajánlotta segítségét Vajda Erik úr, az MKE elnöke. Tőle is azt kértük, hogy lobbizzon a progresszív könyvtárostanári létszámnormáért, és azért, hogy hozzák vissza a kötelező alkalmazás dátumát legalább 1998. szeptember 1-jére. Az elnök úr több képviselőt megkeresett, végül Pokorni Zoltán és Donáth László vállalkozott a módosítás benyújtására. Ekkoriban két ok miatt is folyamatos munkakapcsolatban álltunk az MKM könyvtári szakembereivel, Skaliczki Judittal és Bariczné Rózsa Máriával. Egyrészt mert elkezdődtek a közoktatási törvény végrehajtási rendeletének szövegezési munkái, másrészt a könyvtári törvény már odakerült a parlamenti bizottságok elé, s tőlük is vártuk ügyünk támogatását. Ez a támogatás aztán elég felemásra sikeredett. Megegyeztünk ugyanis egy koherens szövegben, amely szöveg két bekezdéssel megtoldotta volna a közoktatási törvényt, a következők szerint: „20. § (3) a közoktatás nevelő és oktató intézményei – az óvodák kivételével a nevelési-oktatási program végrehajtása érdekében intézményi könyvtárt létesítenek és működtetnek. (4) Könyvtárral akkor rendelkezik a nevelési-oktatási intézmény, ha az megfelel a művelődési és közoktatási miniszter által kiadott szakmai követelményeknek és normatíváknak.” Sajnos az első – korszakos értékű – mondat, ami deklarálta volna a közoktatási törvényben az iskolai könyvtárak kötelező jelenlétét az iskolákban, „nem ment át”. Bezzeg átment a második, s ez így magában inkább árthat majd az iskolai könyvtárak ügyének, mint használ. Ha (szigorú) normák döntenek ugyanis el, hogy mi számít, s mi nem számít könyvtárnak az iskolában, ugyanakkor nem lesz kötelező teljesíteni a miniszter által kiadott szakmai követelményeket, ez egyfajta közkönyvtáros lobbigondolkodás szerint növelheti a helyi közművelődési könyvtár csélyeit a normatíváért (a tanulónkénti állománygyarapítási fejkvótáért) folyó tülekedésben. De hogy lesz ebből az iskolában a NAT szellemének megfelelő könyvtár-pedagógia, hová tűnnek így a helyi pedagógiai program szakszerű megvalósításának iskolai könyvtári garanciái?

A kilencvenhetes őszi kampányolásunk jegyében októberben tárgyaltam a pénzügyminisztériumnak a költségvetésért felelős egyik vezető tisztviselőjével. Akkoriban az a hír járta ugyanis, hogy már a mi miniszterünk is hajlana a létszámnorma-emelésre, csak a PM nem enged, na meg (nagyon szomorú, ha így igaz!) a közoktatásért felelős minisztériumi embereink akadémuskodnak. Ekkor

a PM-es úr világosan értésemre adta: nincs esélyünk semmiféle létszámszaporító „visszarendeződésre”, a ’96-ban kialakított kényes egyensúly a garancia a kilencvennyolcas költségvetési évre is, és ha bárki „benyom” a kulturális törvénycsomagba bármiféle könyvtárostanári létszámnövelő trükköt, a PM inkább visszavonja az egészet úgy, ahogy van. Végre joggal dagaszthatta a szakmai góg frusztrált keblemet! Lám, milyen fontosak vagyunk. Vagy inkább milyen fontos, hogy ne legyünk. Egy egész törvénycsomag sorsa múlhat rajtunk.

Időközben finiséhez érkezett a könyvtári törvény bizottsági előkészítése, a kulturális és az oktatási bizottságban sorra kilöttek a kormánypárti (Donáth) és ellenzéki (Pokorni, Dobos Krisztina, Takács Péter) javaslatokat, melyek ügyünkért szóltak (a régi létszámnorma visszaállításáról, a „2002-es tilalom” föloldásáról, a kötelezően működtetendő iskolai könyvtárakról szóltak a különböző szövegű, de rokon szellemű változatok!). Végül, szinte a legutolsó pillanatban az oktatási bizottság elfogadott egy mondatot: „1998. szeptember 1-jétől az iskolákban a helyi pedagógiai programban szereplő feladatok ellátásához a miniszter által kiadott szakmai követelményeknek és normatíváknak megfelelő könyvtárat kell biztosítani.”

De az utolsó utáni pillanatban a kulturális bizottság szűrőjén ez is fönnakadt, s a végszavazásra sikerült szinte teljesen iskolai könyvtár mentessé tenni a szöveget. Csak a „miniszter által kiadott normatíva” maradt. Ez ügyben azért halkan megkérdelem: miféle létszámkritériumok lesznek majd abban a szakmai normatívában, ha egyszer a könyvtárostanári létszám pusztá hallatára minden illetékes rögtön görcsölni kezd? Könyvtárostanári nélkül pedig ki végzi el munkát?

És itt a vége. Vagyis majdnem vége. Mert most kellene jönnie a válasznak, hogy: akkor most törvényen kívül? Meg hogy esélyek az ezredfordulón? Fogalmazza meg a maga válaszát ki-ki ismeretei, ízlése, beállítódása, elkötelezettsége, s – esetleg – szakmai tisztessége szerint.

S most jön a dolognak az a része, amelyre korábban oly rejtélyesen utaltam csak. Egy évvel ezelőtt előadást tartottam iskolai könyvtárosoknak egy tanfolyamon. Aktuális gondjainkról beszéltem. Volt belőlük bőven, elég szkeptikusra sikeredett a „hangszerelés”. Amikor a kérdésekre került sor, egy izzó tekintetű kollegina felém süvöltött: és mit tett Ön, mit tettek Önök, a szervezet, mindezek ellen? Dadogtam rá valamit, de elég szerencsétlennek tűnhettem. Mert tényleg, mit tettünk? Most, hogy rendezgettem a témában fölgülemlett irathalmazt, s egymásra pakoltam a sok szöveget, jókora rakás lett belőle. Ha ráállnék, alighanem én lennék a faluban a legnagyobb legény. De ha onnan nézem, ahonnan az iménti (és a többi) kollegina, mit ér mindez? Mit ér utólag a hatéves küszködés? Kit győz meg a maga nagyságáról az egeret vajúdjó hegy? Hát még ha dögölt egeret...

Még valamikor 1993 táján kaptam egy kérdést Celler Zsuzsától, illetve rajta keresztül az iskolai könyvtárosok szaklapjától, a Könyvtárhasználatlantól. Miért vállaltam el a szervezet elnöki tisztét? Én akkor arra a kérdésre illendően, írásban válaszoltam. Hadd idézzek néhány sort most abból az írásból!

„Miért vállaltam el a könyvtárostánárok szervezete elnöki tisztét? Mert néhány kollegám rábeszélte. Azt mondták, segítenek mindenben, csak vállaljam. Hittem nekik, és eddig még nem csaptak be.

Aztán azért is vállaltam, mert ismertem és becsültem ezt a közösséget. Évek óta dolgoztunk együtt, és a szakmánk legfontosabb kérdéseiben hasonlóan vagy azonosan tudtunk gondolkodni. Mik voltak a céljaim, mit szerettem volna elérni megválasztásom után? Gyors és átfogó válaszom: annak a bizonyos együttgondolkodásnak a szakmánkban hasznosuló eredményeit és értékeit közvetíteni, terjesztését folyamatosan szervezni – ezt mindenekelőtt.

Kicsit részletesebben: nem elégséges cél és szándék a könyvtárt bevinni az iskolába. Ezt – ilyen-olyan minőségben – tömegmérétekből megtették, megtették az elmúlt évtizedekben, de nem, vagy alig történt meg az, amit következményként remélünk. A jó iskolai könyvtár barátságos háttérintézményévé válhatott az iskolának, de szinte idegen test maradt az oktatásban, a pedagógiai folyamatban. Mi most tovább szeretnénk lépni: azért dolgozunk, hogy az iskolát vigyük be a könyvtárba. Azért, hogy a forrásközponttá erősödő iskolai könyvtár központi szerepű oktatási műhelyként, a könyvtárostánári munkát végző iskolai könyvtáros pedig kulcsszerepű pedagógusként integrálódjék az iskola mindennapi életébe, a tanítás-tanulás folyamatába.

Ehhez a programhoz jócskán kell elszánás, munkakedv, optimizmus, főleg a minket körülvevő anyagi és szemléleti viszonyok között.

A pénzről most kár beszélni: ebből nagyon kevés jut, de talán akad majd több is – valamikor...

Izgalmas a szemlélet dolga: ide kell a meg-megújuló optimizmus, hisz ha támadnak is körülöttünk olykor kedvező mozzanatok, egészében igen csekély az elmozdulás.

Hogy mi lenne a szerintünk üdvöztető(bb) elmozdulási irány? A probléma- és válaszkeresésre építő, a több forrásra támaszkodó, az önművelés magas fokú készségének kialakítására törekvő és mindezért gyökeres módszertani megújulást vállaló pedagógiai elmélet és gyakorlat, s az ehhez nélkülözhetetlen, tehát hozzá igazodó tanító-és tanárképzési reform.

Ezt az áttörést persze nem mi akarjuk végrehajtani, hisz nem is a mi dolgunk, de szólnunk, mozgolódnunk kell, jelezni, hogy mit tartanánk mi jónak, és persze szakszerűen indokolni is. Végül is a szelet se a fák „csinálják”. Csak mutatják, hogy fúj. Meg hogy merről fúj. Ez a majdnem-szélcsend az a bizonyos szemlélet, ami kétségeket is bőven szül a remények mellé. Pedig az iskolai könyvtár ajtaja nyitva áll. Szívesen fogadjuk az alkalmi vendégeket, látogatókat is. De mi állandó lakóra várunk: a beköltöző iskolára. Meddig csinálom?

Ameddig megválasztanak, mondanám szívesen, de azért hozzáteszem mégis: ameddig a remény fölözni képes bennem a kétségeket."

Vagyis eddig. Mostanig.

Ajánlom szíves figyelmébe soraimat, az előbbieket is, meg ezeket az utóbbiakat is mindannyiunknak. Minden érdekeltnek, aki még tenni tud az iskolai könyvtárakért.

Ajánlom utódomnak, a könyvtárostánárok egyesülete új elnökének, és elnökségének. Dolgozzanak együtt legalább addig, amíg a remény fölözni képes bennük a kétségeket...

Balogh Mihály

Britannica Hungarica világenciklopédia a könyvtárban

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének 1995. évi egri vándorgyűlésén, a tájékoztató könyvtárosok szavazatával, a Britannica Hungarica – keresettség és tartalmi értéke alapján – elnyerte a Művelődési és Közoktatási Minisztérium által adományozott Fitz József díjat. Akkor a 18 kötetre tervezett lexikonnak még csak két kötete jelent meg. 1997 karácsonyára a könyvtárosok már felrakhatták a sokat forgatott kézikönyvek polcára a kilencedik (Holstein-kabuki) kötetet. A kiadó tehát tartja ígéretét: a sorozat a vállalt ütemezésnek megfelelően, mind tartalmában, mind külsejében, változatlanul igényes kivitelben már eljutott a betűrend feléig, és igazolta a könyvtárosok díjjal is megelőlegezett bizalmát.

A tényt, hogy a Pallas és a Révai óta eltelt oly sok évnvi szünet után, és annyi egyoldalú szemléletet tükröző kézikönyv, általános- és szaklexikon után, az olvasók végre megint bizton számíthatnak arra, hogy néhány éven belül egy teljes, rendkívül gazdag, korszerű, új adattárat vehetnek a kezükbe – csak örömmel illik nyugtáznunk. Sajnáljuk, hogy az Akadémiai Kiadónál elindított kiténő Magyar Nagylexikon folyama megtorpant, és hogy ez áldatlan vitát robbantott ki. Sok cikk és megnyilatkozás, ahelyett hogy segítette volna a további munkát, a párhuzamosságon rágódott. Az a véleményünk, hogy minél több, értékes ismeretet adó, könnyen használható kézikönyv áll a tanulni vágyók, az érdeklődő olvasók rendelkezésére, annál jobb. Tehát mi azt kívánjuk, hogy a Britannica Hungarica mellett, az újraindított Nagylexikon folytatása is sikerüljön. Álvitanak tartjuk, – és ezzel nem is kívánunk foglalkozni – az ún. „nemzeti” adattár állítólagos szembenállását a „nemzetközivel”, különösen azt a nézetet helytelenítjük, amely egyiknek anyagi problémáit hibásan a másik megjelenésével indokolja.

Terjesztés és könyvtári kedvezmények

A Britannica Hungarica kiadója óvatoss példányszámpolitikát folytat és gondos terjesztési munkát végez. Az állandó vásárlók száma elérte a 11.000-et. A lemorzsolódás gyakorlatilag megszűnt; sőt a teljes sorozatra előfizetők száma folyamatosan nő. Az első és az ötödik kötetből elkészült már az utánnyomás, a hatodik és a hetedik kötet utánnyomása is folyamatban van, így az új megrendelők pillanatnyilag kötelezvényt kapnak e két kötetnek a közeljövőben történő szállításra. A bizalom és a megértés jele, hogy emiatt sincs reklamáció.

A Könyvtárellátóval kötött megállapodás szerint a könyvtárak a már megjelent kötetekre 37 és a következő kötetekre minimum 30% kedvezményt kapnak. A kisebbségben élő magyarok egyesületi könyvtárainak a Britannica Hungarica Alapítvány már eddig is közel száz sorozatot adott ajándékba és az akciót foly-

tatni kívánja. Az igényeket a kiadóhoz vagy szerkesztőségünkhöz is el lehet küldeni elbírálásra. Azt hisszük, nem felesleges hangsúlyozni, hogy a könyvvásárlók megcsappant fedezete milyen fontossá teszi, hogy legalább a könyvtárakban hozzáférhessenek a kívánt forrásokhoz, köztük a Britannica Hungaricához is.

Kihez szól és milyen ez a lexikon?

A Britannica Hungarica a „kiművelt emberfők” társadalmának kialakítását kívánja segíteni: a sokrétű tudás megszerzésének egyik eszköze, eligazít bonyolult világunk számos kérdésében, megmagyarázza a fogalmakat, permanens tanulásra buzdít. Szerénységre int, aki sokat forgatja, hamarosan rájön, hogy mi mindent nem tud. Ez a lexikon különös gondot fordít az objektivitásra: sokféle, néha egymással szembenálló nézeteket ismertet. Az alkotókról szóló cikkek végén megadja a fontosabb művek jegyzékét és rövidített bibliográfiai adatokat is közöl. Nélkülözhetetlen eszköz diákoknak, egyetemi hallgatónak, amikor dolgozatot, disszertációt írnak, szemináriumra készülnek.

És mindezt úgy teszi, hogy nemcsak tanít, hanem szórakoztat is; kedvet csinál a további böngészéshez, belefeledkeztet egy-egy témába; a szövegben gyakran megjelenő utalások és keresztutalások erre is ösztönöznek. A pesszimisták és az optimisták számára egyaránt tanulságot szolgál, hogy „mindig így volt e világi élet”, nemcsak bennünket sújtott igazságtalanul a történelem, a sors, – ugyanezt szenvedték el a korai keresztények, a vallásháborúk áldozatai is, az íreket vallási okokból elkergették hazájukból; az indiánokat kiirtották – kegyetlenebbül, mint ahogy a Winnetouban olvashattuk; az új-granadaiakat a Bidlackban kötött Panama-szerződéssel éppúgy becsapták az amerikaiak, mint a búrok a dél-afrikai őslakosokat. Az inkvizíció után a franciák és a spanyolok szétverték az egyház leghűségesebb szolgáit, a jezsuitákat; voltak pápák és velük harcoló ellenpápák, udvari intrikák, orvgylkosságok, népirtások, nőügyek és féltékenységek, válások és érdekházasságok – mindenütt a világon és minden korban. Nagy erény ebben a globalizálódó és ugyanakkor rendkívül sokrétű világunkban, hogy ez a lexikon egyik földrészt sem hanyagolja el: Biszhandász XVII. századbeli indiai festőről megírja, hogy kora utolérhetetlen arcképfestője volt; a francia Damiensről, hogy XIV. Lajos, a Napkirály izzó vasfogókkal négy órán át kínoztatta, majd a Grève-téren lovakkal szaggatták szét testét; az amerikai Melville Reuben Bisselről, hogy 1876-ban egy gumikerekeken mozgatható szőnyegsöprő szerkezetet talált fel, amit az egész világon szabadalmaztatott. Az indiai csatni-mártástól a magyar halászléig számos ételleírás, sőt recept is található a lexikonban.

Tudományok – művészetek

A természettudományokról és ezek művelőiről szóló cikkek is rendkívül alaposak, részletezők, közlik napjaink eredményeit; laikusok számára majdhogynem helyettesítik a szaklexikonok használatát. Az atomról szóló cikken kívül, külön cím alatt szerepel az atombomba, az atomenergia, az Atomenergia Bizottság és az atomsorompó-egyezmény története, célja és feladatai, az atomidő, az

atomizmus, az atommagóra, az atomóra, az atomreaktor, az atomsugár és táblázattal az atomtömeg. A hatodik kötet az emberi test leírásával kezdődik, amelyet A-tól N-ig színes táblák kísérnek, az anatómiai részek latin elnevezésével. Rendkívül érdekesek a csillagászati cikkek, melyeket csillagtérképek illusztrálnak, köztük a kínai Tunkvang tekercsről a Kr. u. 940 körül készült legrégebb fennmaradt csillagtérkép. Sok színes képpel szerepel a világ gazdag faunája és flórája, az azonosítást a szövegen kívül a latin nevek közlése könnyíti meg.

Ennek a lexikonnak talán az a legvonzóbb vonása, hogy nem száraz adattár, hanem érdekes olvasmányt nyújt annak, akinek kedve támad a forgatására. Sok helyütt megírták már, hogy az *Encyclopaedia Britannica*-ban közölt életrajzok, különösen a tudósoké, íróké, művészeké egy-egy rövid esszé értékeit, gondolatgazdagságát csillogtatják. Csak példaként álljon itt Dante, Chateaubriand, James Cook, Einstein, Paul Klee, vagy a magyar Fülep Lajos, Bibó István neve.

Az objektivitásra törekvés legjellemzőbb példái a társadalomtudományi cikkekben, különösen a politikai, történelmi témák terén találhatók. Mégis a magyar változat szerkesztése közben ezen a területen nyílt leginkább mód tévedések és hibák kijavítására. Az *Encyclopaedia Britannica*-val (Chicago) kötött, az együttműködést és a magyar kiadás feltételeit szabályozó szerződés úgy fogalmaz, hogy a magyar változat alapja az utolsó angol kiadás szövege, ami azt jelenti, hogy tartalmi változtatáshoz ki kell kérni a chicagói szerkesztőség véleményét. Az angol szövegeket nemzetközi gárda, 130 ország mintegy 4000 tudósa írta, és az első kiadás óta eltelt negyed évezred alatt folyamatosan javították, bővítették a cikkeket. Ritka a hiba, a tévedés az eredeti szövegben, de mégis akad. A budapesti szerkesztőség észrevételezte és a chicagói egyetértésével módosította többek között az Erdély-cikket, amely a dáko-román elméleten nyugodott, és például a magyarok s a székelyek közti ellentétről beszélt.

Vívmányak tekinthető, hogy a két kiadó között kötött szerződés, bár korlátozott számban, de lehetővé tette a lexikonnak további magyar szócikkkel történő kiegészítését (ezek jegyzéke az egyes kötetek végén olvasható). A chicagóiak azt is vállalták, hogy a magyar kiegészítéseknek mintegy felét a következő angol kiadásba fel fogják venni, ami hírünket a világban tovább erősíti, hiszen az angol kiadásból jelenleg több, mint 70.000 sorozatot adnak el évente, és az angol kiadás új cikkeit a mintegy tíz másnyelvű változat is át szokta venni.

A magyar szerkesztőség egyébként az objektivitás igényéhez alkalmazkodva fogalmazta meg a kiegészítő cikkeket, lásd például a Hóman Bálint, a Horger Antal, vagy akár a Grósz Károly cikket. Külföldiek esetében is élt a kiegészítési javaslat lehetőségével, amit például Gerald Durrell, Bohumil Hrabal, Jürgen Habermas vagy Fritz Hundertwasser esetében el is fogadtak.

A kézzel írt katalóguscédulától a számítógépig

A francia enciklopédisták az azóta is nevezetes művüket kézzel írták, és így adták nyomdába. Könyvtárainkban is megvannak még a régi kéziratos katalóguscédulák, de gyűjteményeink jórésze már számítógépen tartja nyilván állományát. A Britannica Hungarica saját számítógépes rendszert fejlesztett ki; floppy-lemezre rögzítik a fordításokat, gép segítségével írják, javítják, módosítják a szövegeket, készítik, ellenőrzik az utalókat, sorolják be az illusztrációkat és készre szerkesztett filmet adnak át a nyomdának. Terveik szerint a 18. kötet megjelenésével majdnem egyidőben, a második évezred legelejére elkészítik a Britannica Hungarica CD változatát is, amelynek segítségével a tárgyszavakat, témákat már gépen is lehet majd keresni.

Vajda Kornél

A hazai könyvtári rendszer első átfogó adattára a társadalmi rendszerváltás után

Könyvtári Minerva 1996

[(összeáll. Rácz Ágnes); közread. az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtártudományi és Módszertani Központ. – Bp.:

OSZK KMK, 1997. – 3 db. ISBN 963 201 326 3]

Két pályatársunknak, az összeállító Rácz Ágnesnek és a lektor Gerő Gyulának, illetve a nemzeti könyvtár tipográfusainak köszönhető, hogy elkészült és megjelent a *Könyvtári Minerva 1996*. három kötete. „Belbecsének” kialakításához nagyfokú intellektuális készség és vasszorgalom kellett. Az ilyen jellegű munka készítésénél ez ugyan általános követelmény, de ebben a korábbi könyvtári rendszerünk „nagy szétszóródása utáni” esetben fontossága igencsak megnőtt.

Minden könyvtár és más tájékoztató tevékenységet (is) folytató intézmény jól teszi, ha minél előbb beszerzi, és mindjárt használatba fogja. Szolgáltatásai talpraesettsége függhet tőle. De hogy senki meg ne vádolhasson egy szakmai produktum megokolatlan kínálgatása miatt, illik tájékoztatnom tartalma felől.

Elsősorban átfogó voltára hívom fel a figyelmet. A nemzeti könyvtáron kezdve a felsőoktatási, a szak- és közművelődési könyvtárokon át (ez utóbbiak az ún. B típusig bezárólag, miközben az adattár gépi változatába a C típusúak is bekerülnek) egészen a jelentős középiskolai könyvtárákig található benne bőséges intézményi információt. Összesen 1130 „könyvtári szócikket” tartalmaz, mégpedig előbb – típusonként tagolva, azon belül intézmény nevek betűrendjében – a budapesti könyvtárakat, majd – egységes települési és településenként intézményi betűrendben – az egyes megyékben működőket sorolja fel a mű első két kötete.

E halmazba minden bizonnyal belekerült az új törvény meghozataláig kibontakozóban lévő mostani könyvtári rendszerünk intézményeinek „színe-virága”, úgyhogy amely intézmény – valószínűleg az ad maiorem capitalismi hungarici gloriam” jegyében – kihagyta magát lapjairól, mert van ilyen is (pl. 121 könyvtár az adatok kérdőíves begyűjtésekor nem kívánt magáról informálni), az valójában nem szegényíti a szolgáltatási kínálatot.

Egy-egy intézményről maximális előfordulásban az alábbiakat lehet megtudni az említett „szócikkek” révén:

- a könyvtár neve, idegen nyelvű nevei, címe, levélcíme, telefon-, telex- és E-mail száma(i);
- a vezető neve;

- a könyvtár típusa, jellege, alapítási éve, fenntartója;
- dolgozóinak száma;
- fő- és mellékgyűjtőköre, különgyűjteményei;
- állományadatok az érvényesség dátumával, az éves gyarapodás mértéke dokumentumtípusonként, a szabadpolcos állomány aránya;
- nyilvánossági fok, igénybevételi feltételek, nyitvatartási idő;
- számítógépes ellátottság, a szolgáltató számítógép hálózati címe, a használt szoftver;
- saját fejlesztésű, illetve előfizetett adatbázisok;
- katalógusok;
- szolgáltatások műfaj szerinti bontásban;
- kiadói tevékenység;
- a könyvtárban folyó kutató-fejlesztő munka (esetenként az adott témák felelőseinek feltüntetésével);
- a könyvtár által adományozott kitüntetések, díjak;
- a könyvtár létesítette alapítványok.

Az adattár használatát a harmadik kötetben található mutatók teszik „flottá”. Ezek az intézmények mai és hajdani neve, illetve névrövidítése, a vezetők neve, az egyes megyékben működő könyvtárak neve, a könyvtárkódok, a fő gyűjtőköri fogalmak, a különgyűjtemények, a saját és előfizetett adatbázisok, a használt adatbázis-kezelők és más könyvtárak által kiadott időszaki kiadványok címe felől kalauzolják el az érdeklődőket az első két kötet „szócikkeibe”.

Tekintettel arra, hogy egy ilyen adatbázis túlnyomóan tartós tényanyagában akadnak igencsak tiszavirág-életűek is, nem lesz haszontalan idéznem a szerkesztő előszavának utolsó bekezdését: „Az adatbázist szeretnénk folyamatosan karbantartani, és a legfontosabb változásokat, elsősorban a név-, cím- és telefonszám-változásokat rendszeresen közzétenni. Ezért arra kérjük a könyvtárakat, hogy az adataikban, működésükben bekövetkezett változásokról, értesítsék a szerkesztőséget. Ha az adatszolgáltatás rendszeressé válna, 1-2 évenként címjegyzéket lehetne kiadni [javaslatom: utalással a Minerva intézményi sorszáma], öt-tíz évenként pedig a Könyvtári Minervát is felújítani.” Úgy legyen, mert lám-lám: az OSZK telefonszámai máris megváltoztak.

Amíg ez a mostani adattár – mint említettem – a „nagy szétszóródás utáni” konszolidálódás állapotát mutatja be, addig harmincegy évvel ezelőtti előzménye az 1956. évi 5. sz. könyvtári tvr. megjelenése után kialakult és lényegében egészen a társadalmi rendszerváltásig érvényes könyvtári struktúráról adott – maximális befogást valósítva meg – képet. Óhatatlan, hogy ezt az előzményt háttérül használva ne vállalkozzam a rendszerváltás miatt bekövetkezett intézményi mozgások futólagos jellemzésére. (Ezzel egyszersmind a két Minerva segítségével végzhető alaposabb elemzésekre buzdítom a kollégákat.)

Mindenekelőtt a felsőoktatási könyvtárakkal szeretnék foglalkozni. Számuk majdnem megkétszereződött. Az 1965-ös évi adattár 67 felsőoktatási könyvtárat regisztrál, melyek közül csak a 21 egyetemi könyvtári központ és alközpont érdemelte ki a valóban felsőoktatási jelzőt, mivel a főiskolai könyvtári szféra bizony még kialakulatlan és gyengécske volt. A nevesebb művészeti főiskolai könyvtárakon kívül ezek a képződmények tanító/óvónőképző intézeti, techniku-

mi könyvtárként működtek. Ma a központi, kari, kihelyezett kari, egyetemi és főiskolai könyvtárak száma 120, s ami még örvedetesebb, közülük 9 vidéken található. Napjainkban nincs az országnak olyan megyéje, amelyben ne működnek felsőoktatási könyvtár. Egy-egy ilyen könyvtára csak két megyének – Nógrádnak és Tolnának – van, a többinek ennél több.

Az 1965. évi Minerva 801 szakkönyvtárat sorolt fel, az 1996. évi 600-at. Szondázásom szerint mindazokban az intézményekben – akadémiai intézetekben, levéltárakban, múzeumokban, szanatóriumokban, kórházakban, hatósági funkciókat ellátó szervezetekben – megmaradtak a könyvtárak (más kérdés, hogy milyen ellátottsággal), amelyeknek nem kellett megszűnniük, legfeljebb többé-kevésbé átalakulniuk. Ezt tanúsítandó, hadd közöljek két adatot: 1965-ben 44, 1996-ban 55 akadémiai kutatóintézeti könyvtár működött, s míg 1965-ben 64 volt az „országos” névkezdetű könyvtárak száma, 1996-ra 74 lett belőlük.

Az 1965. évi 801 szakkönyvtárból 420 volt az ún. termelési műszaki könyvtár, az 1996. évi 600-ból mindössze 104. Ezeknek valamivel több mint fele vidéki települések jelentős üzemeiben „szolgál”. (Érdekes módon ugyanez a helyzet, ha az összes szakkönyvtár Budapest–vidék megoszlását nézzük.)

Ami a területi közművelődési könyvtári ellátást illeti: 1965-ben volt 146 megyei, járási és városi könyvtárunk. Közülük mostanra mindössze 2 könyvtár esett ki az A és B típusú rostán, nevezetesen a valamikori szobi és devecseri járási könyvtár. A többi járási könyvtár minimum B típusú könyvtárként működik, de vannak köztük A típusúak is (Dunaújváros, Nagykanizsa). 1996-ra – párhuzamosan a városiasodás folyamatával – a területi ellátás A és B típusú intézményeinek 220-ra növekedett. Az ellátás e szintjei a területi arányosság felé közelednek.

Az ún. termelési műszaki könyvtárokon kívül a szakszervezeti közművelődési könyvtárak voltak az átalakulás még az előzőeknél is nagyobb vesztesei. Írماغjuk is alig maradt. Az 1965. évi 469 könyvtár (hm, inkább túlnyomórészt: ellátóhely) fenntartása igencsak a múlté. A mostani Minervában 7 budapesti és 12 vidéki szakszervezeti könyvtár regisztráltatott mindössze (ráadásul egyikük-másikuk már mint munkahelyi könyvtár). Nyolc megyében (Békés, Borsod-Abaúj-Zemplén, Győr-Moson-Sopron, Hajdú-Bihar, Heves, Pest, Somogy, Veszprém) a volt SZMT könyvtárak is megszűntek. Ki tudja, miféle ekvilibrisztika abszolválása nyomán maradhatott meg a többi. Meglehet, hogy idővel a munkahelyi könyvtár mint könyvtártípus bizonyos számú volt szakszervezeti könyvtárat feltámaszt tetszhalott státuszából, ám ahhoz a szakszervezeteknek korántsem csak makrogazdasági, hanem mikrogazdasági szinten is meg kell erősödniük.

Természetesen a két adattár további és mélyebb-alaposabb összetevései is lehetségesek, akár rendszer-, akár típus-, akár földrajzi méretekben kezdeményezük is ezeket az összetevéseket.

Kérdezem végül: ugye, nem volt indoktalan az új Könyvtári Minerva, e könyvtári szolgáltatási kalauz írásom bevezetőjében „megelőlegezett” kínálgatása, propagálása?

Futala Tibor

A Magyar pedagógiai tárgyszójegyzékről – és még valamiről

Az Országos Pedagógiai Könyvtár és Múzeum munkaközössége közreadta a Magyar pedagógiai tárgyszójegyzék c. kiadványát (a továbbiakban MPT). A mű 3. kiadás, bár ezt a tényt expressis verbis nem közli magáról. Az előszó hivatkozik azonban cím nélkül egy 2. kiadásra. Ez valószínűleg a Pedagógiai tárgyszavak az országos pedagógiai információs rendszer számára c. munka, amely 2. bőv., jav. kiadásként 1988-ban jelent meg 219 oldal terjedelemben.

A mostani kiadvány tulajdonképpen többnyelvű tárgyszójegyzék (angol, francia, német), mivel – ez újdonság az előző kiadáshoz képest – kapcsolatot teremt a saját, valamint angol (amerikai) és európai többnyelvű szakteauruszok lexikai egységei között. A hasonló jellegű alkotások két fő részéhez, a betűrendes szójegyzékhez és a tárgyszavak szakcsoportos jegyzékéhez képest három további fejezetet: a többtagú tárgyszavak (kifejezések) permutált betűrendes listáját (az egytagú tárgyszavakkal együtt), a már említett többnyelvű konkordancia mutatót, és végül földrajzi nevek, lényegében politikai-igazgatási egységek neveinek teauruszszerű összeállítását tartalmazza. Ez az együttes közel 3500 lexikai egység kényelmes használatát biztosítja egy 516 oldalas könyv formájában azok számára is, akik már hozzászoktak a számítógépes adatbázisok nyújtotta szolgáltatásokhoz. A tipográfia célszerűen áttekinthető, a használatot azonban még inkább megkönnyítette volna a szerkezeti

egységek vizuális megkülönböztetése, mivel ezeket munka közben gyakran kell változtatni, egyikből a másikba átlépni.

A nem mellékes általános és külső jellemzők után azonban térjünk át a tartalmi kérdésekre. Első megállapításunk arra a lényeges tényre vonatkozik, amelyet ugyan a cím is közöl, miszerint tárgyszójegyzékkel van dolgunk, nem teauruszsal, bár első ránézésre úgy tűnik, mintha teaurusz szócikket látnánk. A valódi teaurusz relációk közül azonban csak egyet használnál a jegyzék: a mellőzött lexikai egységről a kitérített (és vissza) való hivatkozást (III). Ezen kívül csupán egy utaló formát ismer: LM, lásd még. Ezzel az egyetlen utalóval teremt kapcsolatot az adott tárgyszó, és a vele tartalmilag összefüggő tárgyszavak között, legyen ez generikus, részegész, feltétel-következmény vagy egyéb kapcsolat. Az eltérés a szabványos teaurusztól azonban nemcsak abban áll, hogy nem jelöli a kapcsolat minőségét, hanem sokkal inkább abban, hogy nem is térképezi föl egy-egy szó teljes kapcsolatrendszerét. Végeredményben tárgyszavak tekintetében a jegyzék többnyire egymástól független egységekből áll. A kérdés az, hogy célszerű-e ez az eljárás? Gyakorlatilag megközelítve, ha például egyértelmű számomra, hogy az engem érdeklő téma specifikusan a *gyermekbíróság* tárgyszóval írható le, érdemes-e a *bíróság*, *büntetőeljárás*, *büntetőjog*, *bűnözés*, *gyermekbűnözés* tárgyszavak specifikus irodalmát megnézni

(feltételezve persze, hogy a tárgyszavazó jól végezte munkáját a tartalmi feltárás során). Egy „rendes” tezausz ezeket a szavakat nyilván valahogyan összekapcsolja, a MPT-ben a *gyermekbíróság* csak a *fiatalkorúak bírósága* tárgyszóval van LM kapcsolatban.

Általánosabban fogalmazva, tényleg akkora jelentősége van specifikus tárgyra való keresésnél a kapcsolatos, de nem specifikus szóanyag számbavételének, több-e ez a számbavétel az általában nem szakmai analfabéta kereső számára jól ismert dolgok közlésénél? Fordított esetben más a helyzet, vagyis ha a keresés nem specifikus tárgyra, hanem átfogóbb tematikára, irodalmi áttekintésre irányul. Ilyenkor természetesen szükség van a specifikus tárgyszavak körének áttekintésére. Dehát erre való a tárgyszógyűjtemény szisztematikus, szakcsoportos része.

Ha az olvasó úgy véli, hogy a recenzió az ismertett mű ürügyén a klasszikus tezauszokkal szembeni fenntartásának ad hangot, és az olyan típusú tárgyszórendszerek mellett teszi le a garast, mint a MPT, akkor gyanúját megerősíthetem, azzal a megszorítással, hogy véleményem a *nem* szakmai-szakterületi tezauszokra vonatkozik. (Hogy a szűkebb szakterületi tezauszoknál miért más a helyzet, ez külön elemzés tárgya lehetne.) Magyarázatra szorul, hogy a fenti vélemény hogyan hozható kapcsolatba a szóban forgó tárgyszójegyzékkel? Nos úgy, hogy ennek lexikai anyaga, lévén a pedagógia és az oktatás-nevelés alkalmazott tudomány, illetőleg funkcionális diszciplína, nagyon sokat merít az általános szókészletből, szemben pl. egy gépipari, számítástechnikai, de akár pszichológiai tárgyszójegyzékkel vagy tezausszal.

Jelen esetben tehát haszon nélkülűnek minősíteném azt a nem kis munkát, amellyel egy tekintélyes részében általános szóanyagot – sajátos szakterületi szempont híján óhatatlanul spekulatív módon I–II. tezausszá szerveztek volna. Az így készült, létező tezauszok problematikus megoldására sok példát lehetne találni, amikor is az elvont fogalmi elemzés nyomán egy olyan absztrakt tér alakul ki, amelyben a dokumentumok valóságosan hasznosítható tartalmi kapcsolatrendszere nem helyezhető el.

Visszatérve most már a szorosabb tárgyhoz, azt a megoldást tartom célszerűnek, amelyet a MPT követ, vagyis, hogy csak adott tárgyszó specifikus jelentéséhez legszorosabban kapcsolódó tárgyszóra utal (pl. a *számítógép* tárgyszónál mellőzve a számítástechnika egyéb fogalmait, az eszköz jellegnél maradván csak a *számítógép* tárgyszóra). Sőt, ha jól figyeltem meg a tendenciát, akkor is mellőzi az utalást, ha a kapcsolat jelölése rábizható a természetes nyelv eszközeire, a közös szótőre, a képzett alakok közös jelentéshordozó alapjára. Ez véleményem szerint nem egyszerűen ökonómia kérdése, hanem a természetes nyelvhez, mint az információkeresés eszközeihez való elvi hozzáállásé.

Az itt elmondottak egy véleményt képviselnek, amely vitatható, mint minden vélemény. Az egzakt bizonyításhoz hiányzanak azok a vizsgálatok, melyek összehasonlítanák megfelelő dokumentumbázisokon a részletes tezausz, ill. a MPT típusú tárgyszójegyzék információshatékony-ságát.

Visszatérve ismét magára a MPT-re, a részletekre vonatkozó kritikai megjegyzések a gyakorlati használat nyomán merülhetnek föl. A recenziósnek ezekre annál kevésbé van le-

hetősége, mert nem ismeri a valószínűleg létező alkalmazási szabályokat, pl. a modifikátornak nevezett lexikai egységek, gyakorlatilag melléknevek szerepét a használatban. Ezek a betűrendes részben önállóan, de jelzős szerkezetű tárgyszavakban is megjelennek. Nem tudható, megengedett-e a tárgyszavak alárendelő összetétele, pl. földrajz-szakkör, ha igen, nem el-

lenkezik-e az így kialakuló szisztematizáló jelleg a specifikus tárgyszóképzés és -használat elvével? Ezeket az észrevételeket a közvetlen használók nyilván megteszik, és így az esetleges apróbb következtelenségek felszámolhatók. Érdeklődéssel várnék viszont egy hatékonysági vizsgálatot a tárgyszójegyzékkel kapcsolatban.

Zöldi Péter

A szerzetesi könyvtárak sorsáról

Wix Györgyné: A szerzetesi könyvtárak sorsa Magyarországon 1950–1952. Bp. OSZK, 1997. (Az Országos Széchényi Könyvtár füzetei 11.)

A szerzetesrendek feloszlására egyszer már sor került Magyarországon II. József idejében, bár az csak a jezsuitákra és néhány más (nem tanító és nem ápoló) férfi és női rendre vonatkozott. Rendelete nyomán akkor is nagy könyvmennyiségek kerültek más helyre és más tulajdonoshoz: az egyetemhez, akadémiákhoz és árverések révén könyvgyűjtőkhöz, elsősorban főúri és főpapi gyűjteményekbe. Minthogy az épületeket általában meghagyta korábbi funkciójukban és a rendtagokat sem deportálta, hanem szolgálatukra tanárokként (betegápolókként, világi papokként) továbbra is igényt tartott, rendelete valószínűleg nem okozott annyi emberi tragédiát sem. Nemcsak a könyvek és könyvtárak, hanem a rendtagok is kíméletesebb bánásmódban részesültek akkor, mint 1950-ben.

A szerzetesrendek feloszlásáról szóló 1950. 34. sz. törvényerejű rendelet, amely kimondta a „szerzetesrendek működési engedélyének megszűnését”, 1950. szeptember 23-án hirdették ki. Valójában azonban addigra már sok épületbe az új tulajdonosokat is beköltöztették, s a rendtagok deportálását a kommunista államhatalom illetékesei már hónapokkal azelőtt, júliusban megkezdték, a rendelet tehát már csak utólag próbálta a törvényesség látszatát kelteni.

Az egy ideig gazdátlanul, majd új tulajdonosok kezébe kerülő épületekben a könyvtárak szabad prédává váltak: vagy bezúzás várt rájuk, vagy a beköltöző intézmények (javítóintézet, ipari tanulók otthona, sok esetben honvédség) lakóinak szolgálhattak pénzforrássul, esetleg fűtőanyagul.

A tudományos könyvtárak felügyeletével megbízott Országos Könyvtári Központ (OKK) illetékes osztályvezetőjeként a nagy tekintélyű és kiváló tudós és még kiválóbb ember, Kőhalmi Béla a szerzetesrendek feloszlásának első híreire megkezdte harcát e hatalmas nemzeti kincs megmentése érdekében. 1950 júliusától októberéig tartott, míg sikerült hatáskört biztosítani az Országos Könyv-

tári Központnak a gazdátlaná vált könyvtárak védelmére, helyszínen történő zárolására. 1951. január 4-én pedig, azt követően, hogy az állam és az egyház között ún. Paritásos Bizottság létesült, az Országos Könyvtári Központ és a Paritásos Bizottság egyházi képviselői megállapodhattak a könyvtárak anyagának az állam és az egyház közötti megosztása tekintetében. (Talán mondani sem kell, hogy a nevében paritásos bizottságban az állam és az egyház nem ugyanazt a súlycsoportot képviselték.)

E jegyzőkönyvbe vett megállapodás szerint azután az Országos Könyvtári Központ erre kijelölt dolgozói a helyszínen választották szét az egyes gyűjtemények állományát, majd az egyházat illető részt átadták a Paritásos Bizottság megbízottainak. A megállapodás értelmében minden 1867 után nyomtatott mű, amely a lelkipásztori munkához szükséges, (vallásos elmélkedés, imakönyv, egyházi szónoklat, morális, aszkézis, misztika, pasztoráció) visszaadandó az egyháznak, míg a többire (az ennél régebbi vagy tudományos, történeti, enciklopédikus jellegű vallásos és egyházi művekre, a teológia klasszikus műveire, rendtörténetre, egyházkormányzással foglalkozó művekre, a biblia szövegkritikai kiadásaira) az állam tartott igényt, vagyis az Országos Könyvtári Központba került.

Az Országos Széchényi Könyvtár füzetei című sorozatban most megjelent tanulmány az ebben a – nem egészen két évig tartó – mentési és válogatási munkában részt vett munkatársaknak útijelentései és emlékezései alapján íródott, még 1988-ban. Az írás első része – amely egyébként 1993-ban már megjelent a Magyar Könyvszemlében (MKsz 1993. 306–324.) – a történeti előzményeket és az Országos Könyvtári Központnak a könyvek megmentését célzó tevékenységét tárgyalja. A második, eddig nem publikált rész az egyes rendházak könyvtárainak sorsáról tudósít röviden, betűrendben, Andocstól Zircig.

Aki e visszaemlékezésnek vagy kordokumentumnak is nevezhető könyvet írta: Wix Györgyné, maga is részt vett e munkában, pontosabban egyike volt annak a négy munkatársnak (Borsa Gedeon, Dörnyei Sándor és Reményiné Vida Erzsébet mellett), akiknek feladata a munka gyakorlati lebonyolítása és szervezése volt. Idekívánczok néhány gondolat a könyvéhez írt bevezetőjéből: „Amikor minket, mint e feladat mondhatni kétkezi munkásait, manuális végrehajtóit, felkérték arra, hogy írniuk meg a szerzetesi könyvtárak sorsát, történetét, akkor abban a reményben mondtunk igent, hogy képesek leszünk megmutatni azokat a körülményeket, amelyek odavezettek, hogy ezek a gyűjtemények nem maradhattak a helyükön, nem gazdagíthatták eredeti szűkebb közösségük tudományos életét, hanem összegyűjtve, az ország könyvtárai között szétosztva lehetett csak bevonni őket a hazai tudományos vérkeringésbe. És legfőképpen az vezetett minket, hogy – sajnos már megkésetten – fel tudjuk mutatni azoknak az érdemét, akik nem nyugodtak, és kiharcolták, hogy ezek a pótolhatatlan értékek a működő könyvtárak állományát gazdagítsák, ahelyett, hogy a lakosság hordja szét, vagy klerikális kacatnak deklarálva zúzdába kerüljenek...”. Valóban, a néha még ma is keringő, fel-fel bukkanó tév-történetek, a hallomáson és szóbeszéden alapuló, sokszor nem egészen hiteles visszaemlékezések mellett napjaink könyvtárosait joggal érdekelheti mindaz, ami valóban történt.

A feljegyzett adatok és becslések szerint ez a nem egészen két év alatt megmozgatott könyvanyag 900 000 és egymillió kötet között volt. Azok a könyvtárak pedig, ahonnan származtak, nagy részükben 18. századi alapításúak voltak, de

akadtak köztük ennél régebbi, a török hódoltság után közvetlenül létrejött gyűjtemények is. A Magyar könyvtártörténet (Csapodi–Tóth–Vértesi, Bp. 1987.) szerint 129 rendházból és iskolából származott ez a könyvanyag. A visszaemlékezésekből látszik, hogy minden intézkedést a lehető legsürgősebben kellett megtenni, sok esetben csak mentve, ami menthető. Csak néhány példát említve: a ciszterci rend egyik birtokközpontján a könyvtárat „már széthordták a környékbeliek”, máshol a pedagógus-lakásokká alakított ferences rendház könyvtára az egyik tanár éléskamrájában várt a sorsára, míg a Notre Dame zárda könyvei a párházban találtak menedéket. Az egyik Orsolya-rendi zárda kb. 4000 kötetét is a helybéli lakosság hordta szét. Megint máshol a rendtagok könyveit az oda-költöztetett kollégium gondnoka mint demokratikus szempontból nem értékes, sőt nem is kívánatos könyveket hulladékpapírosnak minősítette, és elszállíttatta. De az OKK odautazó munkatársai találtak könyvtárat „biztonságban” a baromfitenyésztő szakiskola nyitott folyosóján, vagy máshol a ferences könyvtár egy részét, – minthogy az épületet a kórháznak utalták ki – egy konyha melletti kamrában üvegek, bödönök és egyéb konyhaeszközök társaságában, ismét máshol ólban...”

Mindez a kár az alatt a néhány hónap alatt történt, amely a rendtagok „eltávolítás”, az épületek kiürítése és az Országos Könyvtári Központ munkatársainak megérkezése között eltelt. Illuziórikus feltevés, hogy ezek a gazdátlanra tett és legfelsőbb hatóságokat alig érdeklő gyűjtemények a helyszínen, eredeti formájukban megőrizhetők lettek volna. Elég példát olvasni a könyvben, hogy az új épülettulajdonos milyen mohón igyekezett minden talpalattnyi helyet azonnal igénybevenni, és gyakran néhány napos ultimátummal fenyegetőzött, ha azonnal ki nem ürítik a szerzetesi könyvtártermeket. Mindehhez még hozzátehetjük a megfélemlítés légkörét. A rendi könyvtárak ügyében állandóan közvetlenül a helyi hatóságokkal kellett tárgyalni, csakhogy éppen ekkor alakultak át a polgármesteri hivatalok tanácsokkal minden megyében, amely együtt járt a régi tisztviselők eltávolításával és új káderek megjelenésével. Talán kevesen gondolnak arra, mennyi adminisztratív harcába került az Országos Könyvtári Központ illetékes vezetőinek a gyöngyösi ferences és a zirci ciszterci könyvtárat eredeti formájában, régi történelmi keretei között megőrizni. (Megjegyzendő egyébként, hogy – ahol még voltak, s nem estek vandál pusztítás áldozatául – a szerzetesi könyvtárak katalógusai – cédulakartoték, leltárkönyv vagy könyvformájú jegyzék –, ott csek ma is rendben dokumentálják a könyvtártörténet számára egy-egy szerzetesház könyvtárának anyagát, ezeket ugyanis azonnal elhelyezték az OSZK Kézirattárában, ahol azóta is találhatóak.)

Fél évszázaddal a történetek után és a későbbi események ismeretében bebizonyosodott, hogy még azt is szerencsésnek lehet tekinteni, hogy nem valósult meg Köhalminak az a fejlesztési perspektívája, hogy a városi könyvtárakat bővítsék ki a szerzetesi anyagokkal, hogy a területileg odatartozó gyűjtemények nagyjából ugyanott maradjanak. Mert még ha el is tudtak volna helyezni ilyen nagyságú gyűjteményeket a későbbi évek közművelődési politikája a városi könyvtárakba került szerzetesi eredetű könyvanyag jelentős részét végveszélybe sodorta volna a napirenden levő selejtezések miatt. Így azonban, látva, hogy a Népművelési Minisztérium nem partnere az Országos Könyvtári Központnak a tudományos könyvtárra fejlesztési elképzelésekben, az OKK könyvtárakat léte-

sített az ország több pontján, Budapesten is, ahonnan e központosítás után megszervezte a tudományos könyvek módszeres szétosztását, messzemenően előkelő helyet biztosítva a vidéki egyetemi könyvtáraknak. (Ezt már az Országos Könyvtári Központ jogutódja, a Népkönyvtári Központ végezte. Annak utódja pedig az OSZK Főlépédműközpontja ill. a KEO lett.) Azok a tudományos nagykönyvtárak ugyanis, amelyekhez a könyvek nagy része jutott, érintetlenül maradtak, és a politikai okokból végzett selejtezésnek nem estek áldozatul.

Az Országos Könyvtári Központba egyébként ugyanekkor más forrásokból és áramlott az állami tulajdonba vett könyv: mindez 3 783 000 könyvet jelentett (Csapodi–Tóth–Vértessy: i.m.). Elhagyott javak, külföldre távozott tulajdonosok könyvtárai, feloszlott egyesületek és intézmények könyvtáraiból mindaz, ami nem került az 1945 utáni első években azonnal zúzdába, és amit nem herdáltak el. Az itt leírtak, a szerzetesi könyvtárak csak egyetlen, bár kiemelkedően értékes részét képviselték az államosított könyveknek. A könyvek és könyvtárak 1949–1960 között történt államosításáról korábban Horváth Viktor írt tanulmányt (OSZK Évkönyve 1974–1975. Bp. 1978. 233–259.).

Wix Györgyné könyvének megírásakor az OSZK irattárának eredeti iratanyagára, feljegyzésekre, útijelentésekre támaszkodott, emellett saját és kollégái visszaemlékezéseire és Borsa Gedeon pusztán dátumokra és tényekre szorítkozó számszavú naplójára. A komor és legtöbbször lehangoló környezetben, a lakóik nélkül maradt, kiürített rendházakban mostoha körülmények között és mindig sűrűn végzett munkának, hiszen egyik kiszállás a másikat követte, voltak persze derűsen és talán a mai könyvtáros számára tanulságos oldalai is.

A kiadvány megrendelhető: Országos Széchényi Könyvtár, Kiadványtár. 1827 Budapest, Budavári Palota F épület. Fax: 202-0804

V. Ecsedy Judit

A Magyar Könyvtárosok Egyesületének Bibliográfiai Szekciója

1998. március 24-én 10 óra 30-kor

szakmai rendezvényt tart két közérdekű és aktuális témában

BERKE BARNABÁSNÉ a magyar nemzeti bibliográfia retrospektív adatbázisának létrehozásáról való elképzeléseit mondja el. A rendezők várják és szívesen fogadják a témával kapcsolatos tapasztalatokat, véleményeket.

KOVÁCS ILONA a külföldi hungarikumok Interneten elérhető adatbázisairól, a Hungarika Információról és a Hungarika Névkataszterről tart előadást és számítógépes bemutatót. A résztvevőknek lehetőségük lesz megismerni az új WWW szolgáltatásokat.

A rendezvény helye: Országos Széchényi Könyvtár
Budapest, Budavári Palota F. ép. VI. szinti előadóterem

Hajdú-Bihar megye oktatástörténeti irodalma 1896–1996.

Válogatott bibliográfia. Összeáll. Bényei Miklós
(Debrecen, 1997. 280 p.)

A „*Honfoglalás 1100 éves évfordulója Emlékbizottság*” iskolatörténeti kuratóriumának támogatásával megjelent kötetnek a Tájékoztató szerint hármass célkitűzése volt:

- a) „... az oktatástörténeti irodalom regisztrálásával ... felmutatni Debrecen és a megye jelentékeny hozzájárulását a magyar iskolakultúra fejlődéséhez;
- b) a nyomtatásban megjelent történeti irodalom bibliográfiai leírásával tájékoztató segédletet nyújtani a most és a jövőben folyó kutatásokhoz, ráirányítva a figyelmet a feltáratlan vagy alig feltárt területekre ...;
- c) segíteni az oktatástörténeti ismeretterjesztést, a sajtó munkáját, a honismereti mozgalom ilyen irányú tevékenységét, az iskolai könyvtárak állományépítését.”

Az anyaggyűjtés a következő témákra és műfajokra terjedt ki:

- földrajzilag a mai Hajdú-Bihar megye területére és az ú.n. történeti Bihar vármegyéről szóló átfogó, a mindenkori megye egészét érintő írásokra;
- tematikailag valamennyi oktatási intézmény (az óvodától az egyetemig) múltjára a kezdetektől napjainkig, továbbá a nevezetes személyekre (tanárookra és diákokra) vonatkozó életrajzokra, nekrológokra;
- kronológiailag a címben jelzett időszakra (a kezdő év indoka a millenniumra megjelent iskolatörténetek);
- formailag könyvekre (monografikus kiadványokra), évkönyvekre, iskolai értesítők, kalendáriumok, folyóiratok cikkeire;
- műfajilag történeti tanulmányokra, interjúkra, visszaemlékezésekre.

A helyi (megyei, városi-községi) kiadványokon kívül az országos munkák helyi vonatkozásait is bedolgozta. Természetesen válogatott mint minden szakbibliográfia: nem dolgozta fel az országos történeti munkák szórványos helyi vonatkozású adatait, a lexikonok helyi szócikkeit és a recenziókat sem.

Forrásai igen nagyszámúak és sokrétűek voltak: bibliográfiák és repertóriumok (70), folyóiratok (53), évkönyvek, naptárak (35), iskolai értesítők (30). Különösen ez utóbbi dokumentumtípus és a naptárak feldolgozása számít ritkaságnak még az utóbbi évek szakbibliográfiáiban is.

Szerkezeti felépítése világos, logikus, a tárgy természetének megfelelő. Az 1. fejezet Hajdú-Bihar megye egészére, majd külön-külön az egykori Bihar és Hajdú vármegyére, valamint a Tiszántúli (debreceni) tankerületre és a Tiszántúli Református Egyházkerületre vonatkozó irodalmat tartalmazza. A 2. fejezetben

az egyes településekre vonatkozó irodalom található a helynevek betűrendjében (33 település Álmosdtól Zelemérig). A 3. fejezet Debrecen oktatástörténeti irodalmát regisztrálja általában és intézménytípusonkénti, illetve intézményenkénti bontásban. (Az utóbbit a középiskolák és egyetemek esetében.) A 4. fejezet kiemelés az elsőbből: az országos jelentőségű Debreceni Református Kollégium és intézményei történetének irodalmát tárja fel. Az 5. (legterjedelmesebb) fejezet az egyes kiemelkedő személyekre vonatkozó válogatott irodalmat (könyvek, cikkek, nekrológok) tartalmazza a tárgyalt személyek betűrendjében – a név után életrajzi évszámokkal. Az egyes elemi fejezetek és a személyekre vonatkozó anyag elrendezése kronologikus. Azonos éveken belül előbb a könyvek, könyvrészletek, majd a folyóiratcikkek következnek a címek betűrendjében.

A bibliográfia kiegészítő részei: a *Forrásjegyzék* az önálló és rejtett bibliográfiák és repertóriumok, folyóiratok, évkönyvek és naptárak, iskolai értesítők rövidített leírását; a *Rövidítések* a periodikumok, tanulmánykötetek címeit és az egyéb rövidítéseket tartalmazza.

A legújabb szabványok szerinti monografikus és analitikus bibliográfiai leírások rövidítettek, az azonosításhoz szükséges szerzői, cím- és impresszum adatokat regisztrálják. Szükség szerint szögletes zárójelbe tett rövid megjegyzések (a mű további kiadásai, a címet kiegészítő biográfiai, kronológiai, tárgyi, topográfiai információelemek) segítik a tájékozódást.

A bibliográfiai tételeknek további szempontok szerinti visszakeresését négyféle mutató – szerzői, személyi, földrajzi és intézményi-testületi – teszi lehetővé. (Az utóbbi további tárgyi és topográfiai alosztásokkal.) A mutatók a tételek sor számára hivatkoznak.

Összefoglalásként elmondható, hogy az összeállító 2985 tételes Hajdú-Bihar megyei oktatástörténeti bibliográfiája tartalmi és módszertani szempontból egyaránt mintaszerű munka. Követendő példát mutat más megyék, városok legújabb kori oktatástörténeti irodalmának feldolgozásához. Az óvodáktól az alsó- és középfokú általános- és szakoktatáson át az egyetemi oktatásig terjedő széles intézményi skálája az országos oktatástörténet alaposabb és differenciáltabb feldolgozásához is hozzájárulhat.

Kertész Gyula

Emberi kapcsolatok a könyvtárban

„A könyvtárosság – amint a szerző ezt szinte ezt szinte refrénszerűen is hangsúlyozza – lényege szerint segítő-kapcsolat jellegű szolgálat, mely csak akkor lehet igazán hatékony, ha a technikai kompetenciát a lélektani tudnivalók együttesével integrálják. Vagyis a könyvtáros magabiztosan feldolgozhatja vagy visszakeresheti a legkülönfélébb dokumentumokat, de ha a szolgáltatás elhibázott, ha a felderítő beszélgetés, az odafigyelés, a megértés mértéke elégtelen volt, akkor a végeredmény nem lehet maradóképpen sikeres.” E szavakkal indítja útjára Nagy Attila az *Emberi kapcsolatok a könyvtárban* c. kiadványt, melynek szerzője DeHart professzor, aki arra hívja fel a figyelmet, hogy a pszichológiai

jártasság milyen fontos a könyvtárosok számára, hisz mélyíti közvetítői elkötelezettségüket, erősíti hivatástudatukat.

A szerző szerint a könyvtárosnak extrovertált személyiségnek kell lennie, aki nemcsak ismeri a megfelelő viselkedési formákat, készségeket, de mindennapi munkájukban is tudja alkalmazni azokat. Ezért tartja fontosnak a szerző azt is, hogy az ember intraperszonális kommunikációja jól működjön, tehát „legyen jóban önmagával”, mert ellenkező esetben külső, interperszonális kapcsolataiban is „zörejek”, zavarok, konfliktusok jelentkeznek.

A könyv 3 fő alkotórésze a következő viselkedési készségek alkalmazása könyvtári helyzetekre:

1. Az elkötelezettség fejlődésének elősegítése: megértés.
2. Lélektani elkötelezettség magunk, a kollégák és az olvasók iránt: attitűdök.
3. Érzelmi elkötelezettség megvalósításai: készségek.

DeHart hét fejezetben tárgyalja könyvében a legfontosabb viselkedési készségek fejlesztését:

1. Intrapersonális és interperszonális kommunikáció
2. Munkakapcsolatok a könyvtárban
3. Emberi jogok – könyvtári környezetben
4. A valósággal és az eseményekkel kapcsolatos nézőpontok
5. A magatartás integritása
6. Pozitív és negatív tranzakciók kezelése
7. A rendbontó viselkedés kezelése

Az ismertetett fejezetek mindegyike fontos ahhoz, hogy megkönnyítse a könyvtárosnak a viselkedési készségek megismerését, felismerését és továbbfejlesztését, én azonban a legfontosabbnak tartom a második és hatodik fejezet megismerését, melyek a könyvtári munkakapcsolatokkal, illetve a pozitív és negatív tranzakciók kezelésével foglalkoznak.

A kötet szerkesztője külön felhívja a figyelmet, hogy az egyes fejezetekhez nagyobb irodalomjegyzék csatlakozik, melyet takarékosági okokból nem közölnek, de a KMK Szakkönyvtárában mindenki számára hozzáférhető. A kötetet egyébként 1979-ben adták ki, kissé talán későn jutott el hozzánk, de így is fontos, hézagpótló műről van szó.

Gondot okoz a mű olvasása során, hogy az olvasó részéről egyfajta pszichológiai előképzettséget tételez fel; elképzelhető, hogy a könyvtárosok emiatt nehezebben olvassák és gondolják végig DeHart professzor mondanivalóját. (Elég csak arra utalnom, hogy feltételezi Eric Berne: Emberi játszmák, Pease: Testbeszéd és több egyéb mű ismeretét.)

Külön köszönet a kötet fordítóinak, akik gondoskodtak arról, hogy a magyar könyvtárosok is megismerkedhessenek az emberi kapcsolatok legfontosabb problémáival a könyvtári munkában.

A kötet Nagy Attila előszavával jelent meg. Az előszó kiemeli, hogy a szerző életközeli mutatja be a kommunikáció és a kapcsolatok megértését, majd az attitűdök problémáján át halad a viselkedés jellemzőihez, a készség szintjéig elfogadott és gyakorolt magatartás-jellemzőkig. Az előszó könnyebben érthetővé, könnyebben feldolgozhatóvá teszi a könyvben szereplő ismeretek körét.

Ajánlom a könyvet elsősorban az olvasószolgálatban, a szolgáltatásban dolgozó könyvtárosok számára, de természetesen mindenki más számára is, aki fontosnak érzi az emberi kapcsolatokat a könyvtári tevékenység bármely területén. Az oktatásban, a leendő könyvtárosok képzésében nélkülözhetetlen a könyv.

(DeHart, Florence E.: *Emberi kapcsolatok a könyvtárban*. Szer. Nagy Attila. Bp. OSZK, 1997. 128 l.)

Kovács Mária

Pályázati felhívás

A magyar Millennium Emlékbizottság Titkárságának támogatásával a Magyar Olvasástársaság (HUNRA) és a Kincskereső folyóirat pályázatot hirdet történelmi regények megírására. A pályázat célja, hogy az ezeréves magyar állam megünneplésének fényét emelve régi, fájdalmas hiányok pótlására találjunk alkalmat, miközben történelmünk hatalmas távlatait próbáljuk a felnövekvő új generációkkal érzékelteni. Nem tudunk olyan könyveket kezükbe adni, amelyek az ő életkoruknak megfelelő módon elsősorban szépirodalmi eszközökkel megjelenítve dolgoznak fel a magyar történelem sorsfordulóit. Történelmi regényeink túlnyomó része lényegében két-három korszakhoz (török világ, kuruc kor, szabadságharc) kapcsolódik. A XX. század történelméről alig találunk valamilyen elfogultsággal nem torzított szemléletű alkotást. Gondot jelent még a fellelhető könyvek mai olvasó számára túlságosan nagy terjedelme is.

Célunk tehát, hogy a magyar írókat új, korszerű történelmi regények megírására inspiráljuk. Ezek a művek pedig alapját képezhetnék egy új millenniumi történelmi regénysorozatnak, amely komoly segítséget nyújthatna iskoláinknak ifjúságunk irodalmi, történelmi, erkölcsi nevelésében. Fokozhatná ennek a vállalkozásnak a hatását, ha az ügynek meg tudnánk nyerni az iskola és a média támogatását.

Aki ilyesmire vállalkozik, tisztában kell lennie azzal, hogy nagyon nehéz a feladata. Ebben az évtizedben alig jelent meg ifjúsági regény Magyarországon, a történelmi regény pedig mintha teljesen eltűnt volna. Ezt sok mindennel lehet magyarázni. Az elektronikus forradalom korában élő gyerekek kevesebbet olvasnak. A könyvkiadás egyre kevésbé támogatott része lett a kultúrának. A történelem pedig gyanús téma lett. A mai író bélyegként érzi homlokán elődeink elfogultságait, tévedéseit.

Mindez azonban csupán nehezíti, ám ha lehet még nélkülözhetetlenebbé teszi azok erőfeszítéseit, akik ezen a területen szeretnének néhány látható lépést elősegíteni.

A meghirdetett pályázatról a részletesebb tájékoztató előtt a következőket kívánjuk előrebocsátani:

- A pályázat nyilvános, bárki részt vehet rajta, névvel vagy jelígyével beküldött munkájával, ha ez megfelel a pályázati követelményeknek.
- Lehet indulni történelmi regénnyel vagy novellaciklussal. A beküldött pályamunkák maximális terjedelme 15 szerzői ív.
- Csak eddig nyomtatásban meg nem jelent művek vehetnek részt a pályázaton. Más feldolgozásmód (pl. rádiójáték, színdarab stb.) nem akadály a pályázaton való részvételnek. Ugyanúgy nem zárja ki részvételt, ha a pályamunka egyes részleteit már korábban közzéadták, vagy ha a pályamunka egy korábban megjelent mű lényegében átdolgozott változata. Az előzetes publikáció nem haladhatja meg a teljes szöveg 50%-át, az átdolgozásnak pedig legalább 50%-ban új szöveget kell eredményeznie.
- A pályázat nyilvános jellege nem zárja ki azt, hogy a pályázatban résztvevő különféle szervezetek, intézmények a pályázat színvonalának biztosítása érdekében általuk kiválasztott írókat ösztönözzenek a pályázaton való részvételre. A pályázat szervezői örömmel veszik, ha bárki – személy vagy szerző – az ügyet magáévé téve további írókat ösztönöz a részvételre. Ha a meghívások ténye önmagában csak a pályázat anyagát hivatott gazdagítani, nincs befolyással a díjakat odaítélő zsűri munkájára.

Jelenlegi elképzeléseink szerint a győztes művet 1.500 000,- Ft díj illetné meg. A beérkezett anyag színvonalától függően a zsűri még több második és harmadik díjat is oda kíván ítélni.

A díjazott és a millenniumi sorozatba bekerült műveken kívül gondoskodunk valamennyi mű elektronikus archiválásáról, további hozzáférhetőségének biztosításáról. Az elektronikus médiától már kaptunk előzetes jelzéseket, készek az általuk kiválasztott művek adaptálására. Ezúton kívánjuk jelezni, ebben a kérdésben továbbra is nyitottak vagyunk, mint ahogy a könyvek kiadásának területén, itt sem szeretnénk monopóliumok kialakításával gátat szabni semmilyen együttműködési készségnek.

A magyar államiság jubileuma írásbeliségünk jubileuma is. Jó lenne, ha ez az évforduló nem a magyar írásbeliség hanyatlásáról, hanem újabb virágzásáról tenne tanúbizonyságot. Kérjük, jelenlétével ennek az ügynek nyújtson támogatást.

*Nagy Attila
a HUNRA alelnöke*

*Bazsó Márton
az Ozirisz kereskedelmi igazgatója*

*Rigó Béla
a HUNRA elnökségének tagja
a Kincskereső főszerkesztője*

Pályázati felhívás

A Magyar Millennium Emlékbizottság Titkárságának támogatásával a Magyar Olvasástársaság (HUNRA) és a Kincskereső folyóirat az ezeréves magyar államiság és írott kultúra hagyományait ápolva pályázatot hirdet történelmi regények megírására.

A pályázaton bárki részt vehet, névvel vagy jeligével beküldött, eddig nyomtatásban meg nem jelent, legfeljebb 15 szerzői ív terjedelmű regényével, vagy novella ciklusával, ha műve a magyarság történelmének valamelyik részletét dolgozza fel.

A zsüri egy első díjat (1.500.000.- Ft), több második és harmadik díjat ítél oda a beérkezett műveknek.

A legjobb pályamunkákat önálló sorozatban jelentetik meg a pályázatot közösen támogató kiadók.

A pályázatokat a Kincskereső folyóirat címére kell elküldeni:

6701 Szeged, Pf. 453

Beküldési határidő: 1999. február 15.

A pályázattal kapcsolatban további felvilágosítást a Kincskereső Szerkesztőségében 06-62-311-776, illetve Rigó Béla főszerkesztőnél 06-1-156-0724 kaphatnak.

„Az elektronikus dokumentumok a könyvtárakban”

*A Magyar Periodika Kör őszi konferenciája
az Országos Széchényi Könyvtárban*

A novemberi 20-i találkozón az előadók a technikai fejlődés által felvetett időszerű kérdésekre kerestek választ.

Elsőként **Kürti Éva** beszélt az egyre szélesebb körben hozzáférhető világháló nyújtotta lehetőségekről, az elektronikus adatbázisok használatáról. Mint az Országos Széchényi Könyvtár Könyvtárközi Kölcsönzési Osztályának vezetője, széles nemzetközi tapasztalatokkal rendelkezik a dokumentumszolgáltatás múltjával és jelenével kapcsolatban. A világban többféle rendszere alakult ki a könyvtárközi forgalomnak. Angliában és Franciaországban nemzeti dokumentumszolgáltató központok működnek, saját állománnyal. Jellemzőjük a gyorsaság és a rugalmasság, ugyanakkor csak igen magas költséggel tudják felépíteni a gyűjteményt. Magyarországon a központi dokumentumközvetítést alkalmazzák. Ebben az esetben központi nyilvántartások segítségével használják az egész ország könyvtári állományát. Így a kérések teljesítése lassúbb, hiszen nem helyben vannak a kölcsönözhető dokumentumok, bekérésük időbe telik. Negatív példa lehetne Olaszország, ahol a könyvtárközi kölcsönzésnek nincs semmiféle kialakult, szabályozott rendszere. A kérések teljesítése nehézkes, esetleges. Napjainkban egészen új lehetőségek tárulnak fel. Nincs feltétlenül szükség központi szolgáltatásra, hiszen egyre több nagy könyvtár rendelkezik saját hálózattal, melyen keresztül adatbázisuk elektronikus úton lekérdezhetővé válik. Az olvasókkal közvetlenül tudják tartani a kapcsolatot, közvetítő nélkül elégitik ki a kéréseket.

Milyen követelményeknek kell megfelelnie egy ilyen célra épített adatbázisnak? Elsősorban tartalmazza minél több dokumentum bibliográfiai leírását és lelőhelyét, legyen könnyen kezelhető és távolról is lekérdezhető. Biztosítania kell az online rendelési lehetőséget és képesnek kell lennie arra, hogy megbízhatóan kezelje a szolgáltatás pénzügyi részét. Kürti Éva a működő könyvtári adatbázisok közül kiemelten és részletesen ismertette az OCLC szolgáltatásait, hiszen ezeket az OSZK is több éve használja a kérések teljesítéséhez. Ez a *transzkontinentális adatbázis* mintegy 40 millió bibliográfiai rekordot foglal magába, kiegészítve 600 millió lelőhelyadattal. Mindenféle hordozót feldolgoztak, beleértve a számítógépes fájlokat is. Alig van olyan dokumentum, ami itt nem található meg. Sajnos, a postaköltség elég magas, és a távolság miatt nehezen tarthatók a határidők, ugyanakkor díjkezelő rendszerük figyelemre méltóan rugalmas.

A *regionális központi katalógusok* egyike a 3 millió címet tartalmazó stockholmi LIBRIS, amely a skandináv országok állományát katalogizálja. Sajnos, itt nem alakítottak ki online rendelési lehetőséget és költségkezelő rendszerük sincs.

A ZDB a német tudományos könyvtárak folyóirat állományából készült *országos szintű adatbázis*, míg a Verbundkatalog a monográfiákat dolgozza fel. A ZDB-ben 900 000 címet dolgoztak fel, 4 millió lelőhellyel. Az adatbázis a német és a külföldi periodikákról egyaránt részletes, pontos leírást tartalmaz. Várhatóan jövőre indul be az online rendelési lehetőség. Keresik a nemzetközi együttműködés lehetőségeit is, így merült fel, hogy az MNB IKB és az NPA adatbázisok is bekerülhetnének ebbe a nivós, széles körben használt katalógusba.

A Verbundkatalog nem teljes, csak az 1966 óta megjelent monográfiákat, gyűjteményes műveket és disszertációkat találjuk meg benne, ezen belül viszont kiterjed mindenféle nyelvre és tudományterületre. Annak ellenére, hogy a katalógus nem egységes, sok a párhuzamosság, az adatok helyenként hibásak, keresésnél jó találati arányokat lehet elérni.

Az előbbihez hasonló a két francia adatbázis, a CCN és a Pancatalogue is, melyeket a felsőoktatási könyvtárak kezelnek. Az előbbi 280 000 periodikát, az utóbbi 2 millió monográfiát ír le. Itt még nincsenek tapasztalataink a rendszer használatáról.

Másik típust képvisel Hollandiában az AGRALIN, amely a Mezőgazdasági Egyetem és a mezőgazdasági kutató intézetek *országos központi szakkatalógusa*, 5400 bibliográfiai rekorddal és lelőhelyekkel. A keresési lehetőségek korlátozottak, de jól kidolgozott rendelési űrlapja van, fizetni pedig hitelkártyával is lehet.

A hannoveri TIB *egy egyetemi könyvtár katalógusa*, 3 millió könyvet, 18 000 periodikát és 1,5 millió mikroformátumot tartalmaz. Ide csak jelszóval, előzetes deposit létesítésével lehet belépni, viszont ezért sokrétű keresési lehetőséget, és jól kialakított online rendelést vehetünk igénybe.

Létezik még szűkebb, az *egy gyűjteményen belül bizonyos dokumentumtípusra korlátozott katalógus* is, mint a francia INIST, amely műszaki és természettudományos időszaki kiadványokat tartalmaz. Ez az adatbázis egyszerű keresési lehetőséggel és rendelési funkcióval rendelkezik, de igen drága a szolgáltatása.

Kürti Éva úgy véli, hogy ez még csak a kezdet, a távoli adatbázisok elérésének lehetősége minden téren megváltoztathatja a könyvtárak nemzetközi kapcsolatait, együttműködésének formáit.

Gazdag Tiborné, az OSZK munkatársa, a Magyar ISSN Nemzeti Központ vezetője az elektronikus időszaki kiadványok nyilvántartásáról számolt be. Mint elmondta, az ISSN rendszer kialakítása, 1972 óta jelentős változásokat élt át. Ez egyenes következménye volt a dokumentumok tartalmi és formai változásának, az új hordozók megjelenésének. A párizsi székhelyű ISSN Nemzetközi Központ fontos feladatának tartja az egységes, megbízható adatbázis kialakítását és karbantartását. A Központ több éve foglalkozik a folyóiratok kiadváltozásainak regisztrálásával az elektronikus hordozón is megjelenő periodikák kezelésével. Ebben az esetben külön ISSN szám alatt tartják nyilván mind az eredeti dokumentumot, mind annak számítógéppel olvasható változatát. Érdekes probléma merült fel ezzel kapcsolatban Amerikában, ahol a mágneses hordozón ki-

adott változat többféle formátumban is megjelent. Ilyen esetekben ezek a formátumok egy hordozótípuson belül nem kaptak külön ISSN számokat. Ezek a változások megkövetelték az ISSN számozást szabályozó nemzetközi szabvány, az *ISO 3297* felülvizsgálatát, a revidiált változat rövidesen megjelenik.

Minden ISSN Nemzeti Központnak el kell készítenie a hazai időszaki kiadványok leírását, és a USMARC-on alapuló csereformátumban elküldeni a nemzetközi adatbázisba. Két új mezőt is bevezettek: a 008-as bővült egy *k* almezővel a hordozó megjelölésére, és a 776-osban lehet jelezni a kiadásváltozatok közti kapcsolatot. A módosított formátumok kezelésére és fogadására minden központnak fel kell készülnie. Az új rekordszerkezetre történő átállítás a Magyar Nemzeti Központnak mindössze 8 rekord módosítását jelentette, míg másutt esetleg több száz rekordot is érintett a változtatás. Utóbbi esetben a párizsi központ rugalmasan járt el: a teljes rekordok helyett gépi listákat is elfogadott a megváltozott adatokról. A mintegy 800 000 rekordot kezelő adatbázisban az átállítás nem volt egészen zökkenőmentes. Ha a főcím egyedi, és nem tartalmazza a hordozó megnevezését, akkor a felhasználó nem kap egyértelmű információt arról, hogy az adott dokumentum nem nyomtatásban jelent meg. Egyszerűbb a helyzet, ha egy kiadvány többféle hordozón, de azonos címmel jelenik meg. Ilyenkor a kulcs cím kialakításánál megkülönböztető információként a hordozó megjelölését lehet használni. Az ilyen típusú kulcs cím-kialakítás nem jelent változást az eddigi alapelvekhez képest, viszont megváltoztak a címfelvétel forrásai. Az erre vonatkozó szabványt 1988-ban adták ki, így még nem tartalmazhatta az elektronikus dokumentumok leírására vonatkozó eljárásokat. A Nemzeti Központok képviselői évenként összeülnek, hogy az újonnan felvetődő kérdésekben egységes álláspontot alakítsanak ki. Egyeztetéseik eredménye bekerül a rendszer kézikönyvébe is.

Komoly gondot jelentett a fizikai hordozón megjelenő elektronikus kiadványoknál a címleíráshoz alkalmazott forrás meghatározása. Végül az a döntés született, hogy ezen kiadványok leírásához a számítógéppel megjeleníthető, a kiadvány tartalmával együtt megjelenő források szolgáljanak alapul. A többi forráson megjelenő eltérő cím címváltozatként vehető fel. Külön nehézséget jelent a kizárólag a világhálón megjelenő, online kiadványok leírása, hiszen sok esetben nagyon kevés forrás áll rendelkezésre. Ritka, ha impresszumot vagy ISSN számot találunk a kiadványon, sokszor a nyomtatott dokumentum ISSN-je kerül az elektronikus változatra is.

Gazdagné összefoglalójában elmondta, hogy mind a párizsi központ, mind a nemzeti ISSN központok sok erőfeszítést tesznek az ISSN adatbázis folyamatos karbantartására, és a változó igényekhez való igazítására. Ez a feladata a Magyar ISSN Nemzeti Központnak is. Az időszaki kiadványok feldolgozása a MNB IKB szerkesztőségével összehangoltan történik. Minimális műszaki feltételek mellett, kevés emberrel végzik ezt a munkát, így a lemaradást csak nehezen tudják behozni, de mindent megtesznek, hogy a hátralékot fokozatosan csökkentsék.

Moldován István (ld. cikkét a 3K januári számában) a Magyar Elektronikus Könyvtár képviselőjében ismertette a magyar elektronikus folyóiratok feldolgozására indult kezdeményezést. A MEK adatbázisában jelenleg kb. 200 címet regisztrálnak. A korábbi előadásokhoz hasonlóan, Moldován István is beszélt az új dokumentumtípus megjelenéséből adódó új feladatokról. Elsődleges és má-

sodlagos elektronikus kiadást különböztetünk meg aszerint, hogy van-e az adott kiadványnak nyomtatott formája is. Felmerül a kérdés, hogy eltér-e az elektronikus változat az eredetitől, vagy azonos tartalommal jelennek meg? Egyáltalán hol kezdődik egy elektronikus folyóirat? Mi a helyzet akkor, ha a hálón az anyag egy részét naponta változtatják, míg a többi változatlan marad? Mikortól tekintjük új számnak? Hogyan határozható meg a periodicitás? Ezen periodikák szerkesztettsége is sok esetben eltér a hagyományostól. Arra is van példa, hogy a világhálón megjelenő változat messze túlmegy a nyomtatott verzióén, újabb témákkal, szolgáltatásokkal bővül. Míg a nyomtatott állapot végleges, mindig elérhető, addig az online kiadásra mindez nem mondható el. A lelőhely gyakran változik, sok esetben nyomtalanul eltűnik egyik-másik kiadvány. A bejelentések esetlegességén is változtatni kell.

A felvetett problémákból, kérdésekből látszik, hogy az *elektronikus könyvtárosság* számos új feladatot jelent. A MEK munkatársai 1994 óta foglalkoznak ezen kiadványok gyűjtésével, feltárásával, szolgáltatásával, és a munka során értékes tapasztalatokat gyűjtöttek.

Látható, hogy jó néhány feladat vár megoldásra. Egyik a regisztráció megszervezése, ennek érdekében fel kell venni a kapcsolatot a kiadókkal. Az OSZK IKB adatbázisa már tett kísérletet az elektronikus verziók leírására. Mivel ez online is elérhető szolgáltatás, itt meg lehetne oldani a hálózaton is hozzáférhető dokumentumok közvetlen elérését. Így készülhetne egy szabványos, távolról is lekérdezhető adatbázis. A KLTE MARC alapú könyvtári rendszere is példa arra, hogy mindez megoldható.

Moldován István beszámolt a Neumann-házzal közösen beadott pályázatukról is, amelynek keretében a MARC formátumú adatbázis készülne a magyar elektronikus folyóiratokról.

A regisztráció mellett a másik fontos probléma az elektronikus dokumentumok megőrzésének kérdése. A kizárólag az Interneten megjelenő anyagok egy része megsemmisül, mert csak átmenetileg őrzik mágneses hordozókon, aztán ahogy frissítik az oldalakat, az aktualitásukat vesztett dokumentumokat egyszerűen letörlik, így azok végérvényesen elvesznek. Esetenként a kiadó szűnik meg, vagy abbamarad a hálózati szolgáltatás. Nem mindig gondoskodnak egy archivált változat megtartásáról. A kiadóktól kell begyűjteni a forrásokat, és megoldást kell találni azok hosszútávú tárolását. Fontos feladat a bibliográfiai analitikus feltárás. Sok esetben nem létezik a dokumentumnak nyomtatott formája, az elektronikus változat meg a fent említett okokból később nehezen, vagy egyáltalán nem visszakereshető. Ez egy sürgősen megoldandó feladat, itt számíthatunk a Neumann-ház segítségére is.

Az előadáshoz többen is hozzászóltak. A megjegyzésekből és a kérdésekből kiderült, hogy mindannyian látjuk a gondokat és fontosnak tartjuk, hogy mielőbb megtaláljuk a lehetséges megoldásokat, kidolgozzuk az elektronikus folyóiratok leírásának szabványát.

A konferencia záró előadásában **Tószegi Zsuzsanna** ügyvezető igazgató mutatta be a közelmúltban megalakult Neumann János Kulturális Szolgáltató Közhasznú Társaságot (ld. a vele készült interjút a 3K januári számában). Az előzményekről szólva elmondta, hogy a 2000-ben nyíló Neumann János Multimédia Központ és Digitális Könyvtár megalapításának gondolata Magyar Bálint művelődési és közoktatási minisztertől származik, ő hívott életre az új kulturális intézmény koncepciójának kidolgozására egy munkabizottságot, amelynek az irányításával Tószegi Zsuzsát bízta meg. Szakértők bevonásával kezdődött meg a munka, amelyet tárcaközi egyeztetések követtek. A munkabizottság végül arra a megállapításra jutott, hogy az ezredfordulón igazán úgy lesz érdemes megnyitni a Digitális Könyvtár épületét a látogatók előtt, ha a „virtuális könyvespolcok” már tartalommal lesznek feltöltve. Ezt a hatalmas munkát már most meg kell kezdeni. A feladatok koordinálására, irányítására és a digitalizálás megszervezésére az MKM megalapította a Neumann János Kulturális Szolgáltató Közhasznú Társaságot, amely a leendő intézmény teljes körű elődje. Az igazgatói állás betöltésére pályázatot írtak ki, melyet Tószegi Zsuzsa nyert el.

A közhasznú társaság november elseje óta működik. Megalakulása vegyes fogadtatásra talált, sokan az Országos Széchényi Könyvtár konkurenciájaként emlegetik. Tószegi Zsuzsa hangsúlyozta, hogy erről szó sincs, nem akarnak nemzeti könyvtári feladatokat átvenni az OSZK-tól, és szoros együttműködésre törekcszenek minden könyvtárral, számítanak támogatásukra, segítségükre, amelyért cserébe számos kedvezményes szolgáltatást nyújtanak majd.

A leendő intézményben több száz számítógépen keresztül lehet majd elérni a hálózaton lévő, illetve a helyben gyűjtött elektronikus dokumentumokat. Színházterem, kiállító helyiségek, konferenciatermek is lesznek az új épületben, ahol teret biztosítanak az új technikák fejlesztésének, a közös tudományos és művészeti alkotómunkának is. A közhasznú társaság nonprofit szervezetként, jelentősebb költségvetési támogatás nélkül működik. A gazdálkodást a Felügyelő Bizottság ellenőrzi, a stratégiai kérdéseket, a fejlesztési elképzeléseket a Tanácsadó Testület véleményezi. A működéshez szükséges pénzt elsősorban pályázati forrásokból, és az ún. programfinanszírozó keretekből, illetve szponzori támogatás-

ből kell előteremteniük. Háttértevékenységként a magyar CD-ROM-termés szín-javát forgalmazzák.

A nemzeti kultúrkinés digitalizálása több szempontból is fontos feladat: ezáltal egyrészt lehetővé válik a nehezen vagy egyáltalán nem hozzáférhető dokumentumok elektronikus változatának széleskörű szolgáltatása, másrészt jobban lehet védeni az értékes állományokat. Mint az a kérdésekből is látszott, a könyvtárak igénylik a Neumann-ház segítségét a digitalizálás megszervezésében, koordinálásában, az eljárások szabványosításában. Jelenleg is több helyen, többféle módon folyik a digitalizálási tevékenység, és fontos volna ezek összehangolása, a tervek egyeztetése, a legértékesebb források felkutatása, a feladatok és az eszközök észszerű megosztása. Feltétlenül alkalmazni kell a nemzetközi szabványokat és különösen nagy figyelmet kell fordítani a szerzői jogok védelmére. Mindemellett a legszélesebb felhasználói rétegek magas színvonalú kiszolgálására alkalmas adatbázist kell építeni, amelyhez a legjobb minőségű eszközöket és alapanyagokat kell használni, az adatok megbízhatóságát pedig többszörös ellenőrzéssel kell biztosítani. A Neumann Kht. a feladatok megvalósításában feltétlenül számít a könyvtáros társadalom segítségére, együttműködésére, mert jó és nemzetközi szinten is büszkén vállalható eredmény csak közös munkával érhető el.

Bánkeszi Katalin

Közlemény

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete és a Közgyűteményei és Közművelődési Dolgozók Szakszervezete fájjalja, hogy a két szervezet együttműködésében zavart okozó vita bontakozott ki a „könyvtári törvény” szakmai előkészítésének során. A vita, nevezetesen, hogy egy, a közgyűteményi és közművelődési szakmákat átfogó törvény vagy több szaktörvény készüljön, egy pontatlan megfogalmazás félreértéséből született. Kiderült, hogy nem a KKDSZ elnöke tett javaslatot az összevont törvény előterjesztésére. A törvény vitájának során mindenki számára világossá vált a kormányzati szándék az átfogó törvény megalkotására, a törvény Parlament általi elfogadásával pedig a kérdés amúgy is lekerült a napirendről.

A Közgyűteményi és Közművelődési Dolgozók Szakszervezetének és a Magyar Könyvtárosok Egyesületének közös az a törekvése, hogy oly módon erősítsük szervezeteink munkáját, kapcsolattartását, amely lehetővé teszi a vitás kérdéseknek a megfelelő fórumokon való megtárgyalását. Természetesen a különböző kérdések kapcsán kialakuló véleménykülönbségek nem befolyásolhatják szervezeteink korrekt kapcsolattartását.

Szándékaink szerint a törvény megalkotása utáni közös feladatainkra kell összpontosítani erőfeszítéseinket, az MKE és a KKDSZ ehhez kíván tagjainak és a döntéshozó testületeinek segítségét nyújtani.

Budapest, 1998. január 20-án

Vajda Erik
az MKE elnöke

Vadász János
a KKDSZ elnöke

A kortárs gyermek- és ifjúsági irodalom és olvasói

A Magyar Könyvtárosok Egyesülete Gyermekkönyvtáros szekciója kérésére gyermekkönyvtárosként a mindennapok alapján próbáltam végiggondolni a mai magyar gyermek- és ifjúsági irodalom jelenlétét a könyvtárban – és viszonyát az olvasókhöz. Szívesen számolnék be az ifjúsági szépirodalom bőséges választékáról, a színvonalas olvasnivalók soha nem tapasztalt keresettségéről. Ehelyett borúlátó gondolataimat tudom csak megosztani az érdeklődőkkel.

Érzéki csalódás áldozata lehet, aki körülnéz az ifjúsági könyvpiacon. Félő, hogy nem látja a fáktól az erdőt. A színes, vonzó küllemű, nyomdászati műremeknek beillő kötetek sokasága láttán azt sejtethi, mintha újra virágzásnak indult volna a gyermekeknek szóló szépirodalom. Közelebbről megnézve, mit rejtenek a káprázatos borítók? Látnunk kell, hogy a kapható kiadványok döntő többsége praktikus ismeretek tára, s ha netán verseket, ifjúsági regényeket is találunk köztük, szinte törvényszerű, hogy külföldi szerzők alkotásához, vagy 20-30 éve s még régebben írt hazai remekművek utánnomásaihoz van szerencsénk. Hogy ez mennyire igaz, azt azok, akik a könyvtárak állománygyarapításában részt vesznek, vagy csak érdeklődőként betérnek egy könyvesboltba, igazolhatják.

A hetvenes, de még a nyolcvanas évek könyvkiadását is dinamikus fejlődés, sokrétűség, művészi gazdagodás, a modern magyar gyermekpróza jellemzi, de az utóbbi 10 évben nemcsak a megtorpanásnak, hanem a szépirodalom tévesztésének vagyunk tanúi. Pár évvel ezelőtt a Körmendi Vándorgyűlésen a történelmi tárgyú könyvek és azok olvasása kapcsán a történelmi regényt mint műfajt szinte eltemettük. Most viszont az ifjúsági szépirodalom egészét kell féltenünk. Amíg a hetvenes években az ifjúsági szépirodalom fénykorát éltük és keseregünk azon, hogy hiányzik a korosztálynak készült ismeretterjesztő könyv – mára megfordult a helyzet. Megjelentek a sok-sok színes képpel, ábrával illusztrált, friss információkat közlő, színvonalas – elsősorban idegenből fordított „tudományos” munkák. Ezzel szinte egy időben az ifjúsági szépirodalom visszavonulót fúj. A könyvpiac alig kínál valódi olvasnivalót a kiskamaszoknak. Gyönyörű küllemű mesekönyvek, számtalan képes kiadvány ugyan kelleti magát, de az igazi irodalom hiányzik. A Walt Disney kiadványok mellett megjelent a klasszikus gyermekirodalom zanzásítva – látványos – édeskés illusztrált kiadványokban. A gyermeki fantáziát megbénító „grafikus könyvek” a kiadók egyértelmű haszonszerzésre való törekvését bizonyítják.

Erre a találkozásra készülve megnéztem, hogyan is alakult könyvtárunk gyűjteménye az utóbbi években. Milyen minőségi és strukturális változásokon ment át, milyen képet mutat most? Állományalakítási gyakorlatunkban mindig vezérelv volt, hogy gazdag, sokrétű gyűjtemény álljon az olvasók rendelkezésére. Ma is ennek megfelelően a teljes könyvkínálatból vásárolunk különösebb megkötés nélkül. Bár az igaz, hogy a sokrétűségnek, a választék bőségének ára a példányszám csökkenése.

1980-ban a gyermekkönyvtár állományának	51,9%-a,
90-ben	44,6%-a,
96-ban	41,9%-a szépirodalom.

Talán ez a szám beszédesebb, ha melléállítjuk a gyarapodást is.

1980-ban a beszerzett könyvek	50%-a,
90-ben	50%-a,
96-ban és 97-ben már csak	35%-a szépirodalom, a könyvpiaci kínálat függvényeként.

A gyűjteményen belül a szépirodalom arányának csökkenéséhez még az a tudatos állományapasztás is hozzájárult, amelyet 1990-ben a számítógépes kölcsönzésre való áttéréskor és a könyvtár belső rendjének átalakításakor végeztünk. A 70-es évek sok példányos beszerzései, a nem, vagy csak ritkán keresett könyvek mellett a kisebb példányban beszerzett új könyvek szinte elvesztek. Úgy ítéltük meg, ha ezt kivonjuk, sokkal korszerűbb, frissebb, dinamikusabb gyűjteménnyel állhatunk az olvasók elé.

Bár tudatában voltunk annak, hogy a kivonás elsősorban a szépirodalmi állományrészt érinti, mégis a kivonandó könyvek száma megdöbbentő volt.

Szembesültünk a ténnyel, hogy szinte eltűnt a gyermekirodalom a polcról. Ezt ellensúlyozandó a könyvtár belső rendjének átalakításakor ez az állományrész kapta a leghangsúlyosabb helyet, került a központba.

1994-ben a szombathelyi tanárképző könyvtárszakos hallgatóinak segítségével a megye három településén reprezentatív vizsgálatot végeztünk a 10–14 évesek könyv- és könyvtárhasználati szokásairól. Szeretném ebből idézni a mit és hogyan olvasnak a gyerekek kérdésre adott válaszok sommázatát. Az ún. szépirodalom olvasása a kötelező és ajánlott olvasmányok körében mozog. Ezen kívül alig választanak igazi irodalmi értéket képviselő olvasnivalót a gyerekek. Nagyon keresettek az illusztrált ismeretterjesztő kiadványok, elsősorban a természettudománnyal, a történelemmel foglalkozók. Közkedveltek a fantáziát mozgató, játszós olvasmányok, a könnyű, nyugati szerelmesregények, a harcos, fantasztikus történetek. Méltatlanul háttérbe szorultak a gyermektörténetek, romantikus regények, mondás- és meséskönyvek.

Hiányzik a mai magyar gyermekirodalom. Csak elvétve kerül szóba Lázár, Csukás, Janikovszky, Nagy Katalin egy-egy könyvének címe. Nem érdektelen megnézni azt sem, hogy hogyan olvasnak a gyerekek. Tapasztalataink szerint sok a felszínes olvasó, a praktikus, csak bizonyos részleteket ismerni akaró. A szépirodalmi műveket általában azzal a szándékkal veszik kézbe, hogy végigolvassák azokat, de az ismeretterjesztőknél már bátran vállalják, hogy csak a számukra éppen fontos részt olvassák el.

Az olvasmányszerkezet változását nyomon követhetjük, ha megnézzük azt, hogy mit kölcsönzött a könyvtárból.

1980-ban a vizsgált könyvtárakból kölcsönzött könyvek	72,5%-a,
90-ben	66,0%-a,
96-ban pedig már csak	53%-a szépirodalom.

Egy 1993-ban végzett, a tájékoztató munkára irányuló vizsgálódásunk bizonyította, hogy nem a humán tárgyak függnek össze leginkább az olvasással. A

természettudományos tárgyak oktatói intenzívebben ösztönzik a gyerekeket erre. Világosan látszik, hogy a világ dolgaira nagyon nyitottak, érdeklődők. A kor szelleme és a tananyag követelménye mellett a könyvkiadás is befolyásolja ezt a tényt. A nem olvasás kapcsán beszélhetnénk az olvasás és a médiák viszonyáról is. Tudomásul kell vennünk azt a tényt, hogy a gyermekkultúra „médiacentralizálódik”.

Sok csatornán jut el a tudás, vagy a nem-tudás a gyerekekhez. A fogalmi gondolkodás alulfejlettsége, az érzelmi fejlődés elmaradása, a fantáziátlanság lehetnek a velejárói, ha behódolunk a képernyőnek és nem tudjuk az összhangot megteremteni. Az olvasási kultúra átfogalmazódik, az olvasás kiegészül a képernyővel, de továbbra is alapfeltétele marad a kulturális javakhoz való hozzáférésnek. Az irodalmi alkotásoknak mással nem pótolható érzelmi, értelmi, mentálhigiénés funkciója van.

A gyermekirodalom klasszikusaiként emlegetett könyvek többedik kiadása, 1-1 elsőkönyves, leginkább saját kiadású verseskönyvek, leporellók, a századelő édeskés történetei, amiről kicsit lefújták a port és a töméntelen amerikai, sajátos életformát bemutató könnyű irodalom, a sok veszélyt, buktatót sejtető játszó irodalom, amely avatatlan vezető híján csak az indulatokat és nem a fantáziát szabadítja el – a választék.

Pedig a követendő példára, normára a gyerek problémáinak, életkori gondjainak megoldását megkönnyítő olvasmányokra ebben az érzelemszegény, elanyagiasodott világban igen nagy szükség van. „Az irodalom olyan varázskör, melyben a gyermek, a fiatal saját belső világának valamely összetevőjét ismerheti fel, s megtalálja az utat, melyet a felnőtté, érett személyiséggé váláskor be kell járnia.” (Bettelheim)

Járai Andrásné

A magyar műszaki nyelv az információs társadalom idején*

Nagy megtiszteltetés számomra, hogy egyedüli mérnökként lehetőséget kaptam a Himnusz születésének 175. évfordulóján rendezett megemlékezésen egy rövid előadás megtartására. Az a tény, hogy mérnök is szerepel egy ilyen fontos rendezvényen, feltehetően az informatika térhódításával és a nyelvre gyakorolt hatásával függ össze. Ennek megfelelően választottam előadásom címét is.

A magyar műszaki nyelv kialakulása gyakorlatilag a Himnusz születésével esett egybe. A teremben nagy számban lévő történészek, bölcsészek nálam lényegesen jobban ismerik annak a kornak, a reformkornak a sajátosságait. Mérnöki szemmel nézve a korszak jellegzetessége az ipari forradalom kiteljesülése volt. A szövőgép, a gőzgép, a mozdony jellegzetes termékei az említett kornak. Az ipari

* Elhangzott a Himnusz születésének 175. évfordulója alkalmából rendezett emlékülésen az OSZK-ban. (Az emlékülést az OSZK, a Petőfi Irodalmi Múzeum, a Magyar Olvasástársaság, az Anyanyelv-ápolók Országos Szövetsége és a Garabonciás Szövetség közösen szervezte.)

forradalom viszonylag hamar éreztette hatását Magyarországon is. Az országban is megjelentek az említett termékek. Ekkor szabályozták a Tiszát, építették az első vasútvonalakat, s ekkor zajlott az ország első katonai térképészeti felmérése is.

Szerencsés véletlen – vagy talán nem is véletlen –, hogy az iparosodás egybeesett a nemzeti nyelv térhódítása iránti igénnyel. A műszaki nyelv viszonylag hamar kialakult. Érdemes figyelembe venni a kialakulás néhány sajátosságát.

Elsőként említem, hogy a műszaki nyelv szorosan kötődött az országokban folyó ipari, közlekedési tevékenységhez. Ebben az időszakban mind az ipart, mind az infrastruktúrát világszerte a nemzeti jelleg jellemezte. Ez a tevékenység csak áttételesen kapcsolódott a külföldhöz.

A következő sajátosság volt a műszaki nyelvet használók viszonylag szűk köre. A nyelvet elsősorban a mérnökök, a szakmunkások, az iparosok használták. A műszaki kifejezések jelentős hányada feltehetően ismeretlen volt például az iskolázottak zöme előtt is.

A magyar műszaki nyelv kialakulására igen jelentős hatást gyakorolt a német műszaki nyelv. Saját szakterületemen biztos vagyok abban, hogy szakszavaink jelentős hányada tükörfordításnak tekinthető. Feltehetően nincs ez másként egyéb területen sem. A jelentős német befolyás lényegében a számítógépek elterjedéséig kimutatható volt.

Újabb sajátosságnak tekinthetjük, hogy a műszaki nyelv kialakításában jelentős szerepet játszó szakemberek kötelességüknek érezték a magyar szakmai nyelv létrehozását és ápolását. A múlt század második felében írták meg az első magyar műszaki szakkönyveket is. Ekkor jelentek meg az első szakfolyóiratok.

Az ipari forradalom korszakának jellemzője volt, hogy a termékek, az eljárások s ennek megfelelően a szaknyelv is csak lassan változott.

Mi, mai mérnökök hálásak lehetünk a nagy elődöknek, hogy kialakították a magyar műszaki nyelvet, megírták az első magyar nyelvű szakkönyveket, útjukra bocsátották az első – részben még ma is létező – szakmai folyóiratokat.

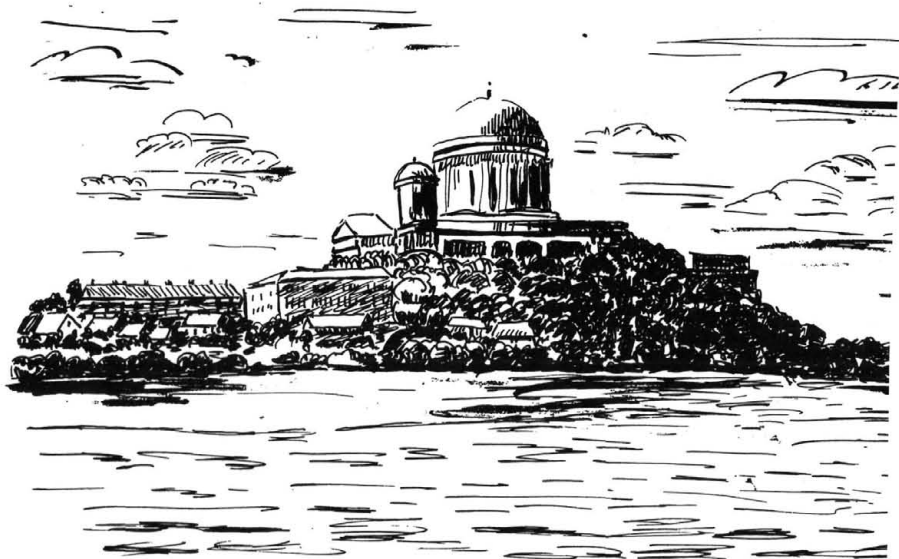
S most térjünk át a mára. Nemrégiben lektoráltam egy magyar nyelvű jegyzetet, s ott olvastam a következő mondatot:

NEAR TELEP PATAK LINE

A jelenlévőket nem untatom ennek a rettenetes öszvérnek a részletes megmagyarázásával. A szerző mérnök, viszonylag szépen beszél magyarul. Célja az volt, hogy kisszámú hallgatóját megismertesse egy olyan sajátos szoftver használatával, amely szoftvernek – éppen a kisszámú felhasználó miatt – nem készült el a magyar változata. Hasonló példákat feltehetően mások is tudnának bemutatni. A példában, mint csepp a tengerben, jól tükröződik a műszaki szaknyelv jelenlegi helyzete.

Érdemes összevetni a mai helyzetet a reformkorral. Vizsgáljuk meg napjainkban a mérnöki tevékenység néhány jellemzőjét, s tekintsük át azok hatását a műszaki nyelvre.

Első jellemzőként a tevékenység globalizációját említem. Mind a termékek előállításakor, mind az infrastrukturális hálózatok (például közlekedés) kialakításakor megszűnik az egyetlen országhoz kötődés. Ez a tényező azt eredményezi, hogy a mérnökök anyanyelvük mellett kénytelenek mindennapi tevékenységük során más nyelvet is használni. Előfordulhatnak olyan feladatok, amelyek megoldásakor csak idegen nyelven tárgyalnak, írnak, idegen feliratú ábrákat készítenek.

A második jellemző – amely inkább az informatikához kötődik – az ismeretek demokratizálódása. Amíg korábban a műszaki nyelvet csupán a mérnöki tevékenységhez szorosan kapcsolódó területeken használták, addig ma teljesen természetes, hogy a médiáktól az irodákig előfordulnak műszaki fogalmak (például: szkennerek, frekvencia, printer). A változást jól tükrözi, hogy az eredetileg angol szavaknak mára elfogadott a magyar írásmódja.

Következő jellemzőként említtem, hogy az új műszaki fogalmak jelentős hányada az angol (helyesebben az amerikai angol) nyelv alapján jut el hozzánk. Ez a mind Magyarországon, mind világszerte az angol kifejezések tömeges térhódítását eredményezi. Ez a tendencia nemcsak a műszaki területet jellemzi.

A jelenlegi korszak sajátossága az is, hogy a természet- és a műszaki tudományok nemzetközi nyelve az angol lett. Ennek eredményeként a tudománnyal, műszaki fejlesztéssel foglalkozó szakemberek új eredményeiket – érthető módon – angolul publikálják. Ennek következtében a magyar nyelvű publikációk szerepe megváltozik, fő – s nem lebecsülendő – feladatuk az új szakmai ismeretek hazai elterjesztése.

Utolsó jellemzőként a gyors technikai fejlődésre utalok. A nyelvészettel nem foglalkozó amatőrként úgy érzem, hogy a nyelvek a technika fejlődésénél csak lassúbb fejlődésre képesek. Ez pedig állandósítja a szakadékot a beszélt nyelv és a technika állapota között. (Ez a szakadék az egyik oka az angol szavak térhódításának.)

A felvázolt – sok szempontból szubjektív – helyzetértékelés után röviden összefoglalom a magyar műszaki nyelv jövőjével kapcsolatos néhány elgondolást.

Kiindulópontnak tekintem, hogy magyar műszaki nyelvre szükség van, s még sokáig szükség is lesz. Az önálló műszaki nyelv léte előfeltétele az ország kultu-

rális és megítélésem szerint gazdasági függetlenségének. Az önálló szaknyelv létezéséhez hozzátartoznak a magyar nyelvű szak- és tankönyvek, a szakmai folyóiratok, a szoftverek magyar változatai, a magyar feliratokkal ellátott termékek, és így tovább.

Az önálló műszaki nyelv szükségességéből kiindulva következő megállapításon az, hogy az önálló műszaki nyelv megtartása nem könnyű s nem olcsó feladat. Ismereteim szerint eddig nem végeztek olyan számításokat, amelyek a lehetséges költségek becslését szolgálták volna. Konkrét számok ismerete nélkül is érzékelhető, hogy a magyar műszaki nyelv megőrzése nem hagyható csupán a piaci mechanizmusokra. Valószínűleg nem tévedünk nagyot, ha feltételezzük, hogy azokon a területeken, ahol sok szakember tevékenykedik, s amelyek nemcsak a műszaki szakembereket érdeklik, viszonylag könnyű feladat a magyar műszaki nyelv megőrzése és folytonos fejlesztése. Ezzel szemben a kevés szakembert foglalkoztató, elszigetelt területek komoly nehézségeknek néznek elébe. Az első csoportra példaként a műszaki informatikát, a másodikra pedig a kohászatot említem.

Nem veszem a bátorságot ahhoz, hogy általános megoldást javasoljak a magyar műszaki nyelv problémáinak megoldására. Ennek ellenére néhány – közel sem azonos fontosságú kérdésre kitérek.

Kezdem a szakkönyvek és tankönyvek kiadásával. A könyvek relatív fontossága megítélésem szerint növekedni fog. Már ma is az a helyzet, hogy a szakkönyvek kiadása csak megfelelő támogatással lehetséges. Ezen a területen fontosnak érzem – a példányszámok növelése érdekében – az országon belüli jobb koordinációt. Feltehetően nem tartható fenn sokáig az a helyzet, hogy ugyanazon témából különböző egyetemeken, főiskolákon egyidejűleg kis példányszámú könyveket, jegyzeteket adnak ki. Az elkerülhetetlen állami támogatásnak ilyen irányban is hatnia kell. Három, a könyvekkel kapcsolatos észrevételem a következő:

- kisebb példányszámok esetén elképzelhető, hogy a könyv csak számítógépes adathordozón kerüljön terjesztésre;
- a könyvekben – főleg az informatikához kapcsolódó területeken – indokolt a megfelelő angol kifejezések közlése is;
- a könyveket célszerű úgy összeállítani, hogy távoktatás jellegű képzés és tanulás alapjául is szolgálhassanak.

A szakmai folyóiratok hagyományos formáit tekintve nagyobb és kedvezőtlenebb változásokra számítok, mint a könyvek esetén. Már ma is érzékelhető, hogy az elsősorban tudományos jellegű folyóiratok száma csökken. Ez a csökkenés feltehetően folytatódni fog. Személy szerint már annak is örülnék, ha szakterületenként legalább egy-egy folyóirat megmaradna. Elképzelhetőnek tartom, hogy a kevesebb olvasóval rendelkező szakterületek egymással összefogva adjanak ki szakmai lapokat.

A műszaki nyelv szempontjából is nagy kihívást jelent a különböző jellegű hálózatok elterjedése. Ezen a területen alig merek jóslásokba bocsátkozni. Az az érzésem azonban, hogy a magyar műszaki nyelv fennmaradásához szükséges a hálózatokon való folyamatos jelenlét. Bízom abban, hogy a fiatal szakembergeneráció tud élni ezzel a lehetőséggel.

Térjünk vissza röviden az előadás elején bemutatott elrettentő példához, s azon keresztül a szoftverek magyar változatainak a kérdéséhez. Azt hiszem, hogy

a szoftver piac alapvetően piac, ahol igen nehezen képzelhető el külső – nem piaci jellegű – beavatkozás. Ebből következik, hogy a viszonylag kis példányszámú szoftverek magyar változatának elkészítése nem várható. S ezzel egy igen nehéz problémához érkeztünk. Mi a jobb: a tiszta angol szöveg használata, vagy az együttélés a bemutatott lehetetlen, öszvér megoldásokkal? Talán helyesebb lenne a „mi a kevésbé rossz” kérdés feltétele, de erre is igen nehéz választ adni.

A most leírt kérdés már csatlakozik az utolsó, tételes felsorolt témához. Ez a téma a magyar szövegben felhasznált idegen kifejezések száma. Emlékszem: a 60-as évek elején, első dolgozataim megjelenése idején a Geodézia és Kartográfia szaklap nagy tudású főszerkesztője, dr. Regőczy Emil a szakmai tartalommal azonos módon vizsgálta a nyelvi helyességet, a szabatos fogalmazást. Az előforduló idegen szavakat könyörtelenül kiirtotta. Ma megjelent írásokat olvasva érezhető a hozzá hasonló szerkesztők, lektorok hiánya. Divattá vagy legalább szokássá vált az idegen, mindenek előtt angol kifejezések használata még akkor is, ha megfelelő magyar kifejezéssel már rendelkezünk. Az ilyen szövegek olvasásakor tanárként mindig lelkiismeretfurdalást érek. Lehet, hogy előadásomban a magyar műszaki nyelv állapotáról festett kép néha kissé sötétnek tűnt. A számos leírt gond ellenére sem vagyok azonban borúlátó. Hiszem azt, hogy a magyar nyelv szerves részeként műszaki nyelvünk is élni és fejlődni fog.

Detrekői Ákos

Kedves Olvasóink, Kollégáink, Előfizetőink!

A 3K szerkesztőbizottsága és szerkesztősége több ízben is javasolta Önöknek, hogy véleményeiket, javaslataikat, ellenérzéseiket (stb.) fogalmazzák meg a 3K-ról. Akadtak is, elvértve, akik tollat ragadtak. De nyilvánvaló, hogy így csak kevés és szórt információhoz juthatunk. Ezúttal egy másféle tesztelést, lapunk egy másféle megméréttetését javasolnánk. Kérjük, írják vagy telefonálják meg nekünk, kinek mely cikke tetszett legjobban az 1997-es évfolyamból, illetve kinek mely cikke volt a leginkább kedvük ellen való. Két névre és két hozzátartozó címre lennének kíváncsiak. Persze tudjuk, hogy ez is plusz munka, fáradság és költség (egy levelező lap megírása, a telefonkagyló felvétele). De talán érdekes lesz az Önök számára is az eredmény. Nekünk mindenképp elemezni való anyagot nyújtana a sok-sok szavazat, következtetések levonását és a lap színvonalának javítását eredményezhetné. Hogy valamiképp megédesítsük a szavazás munkáját, felajánljuk: azok, akik legelőször küldték be a végülis győztesnek bizonyuló legjobb, ill. legrosszabb szerző-cím szavazatot, hárman-hárman, 1999-ben ingyen kapják a 3K-t.

Talán megéri.

Eredményt áprilisi számunkban közlünk. Ebből értelemszerűen következik, hogy *a szavazatokra 1998 március idusáig számítunk!*

Várjuk véleményüket és köszönjük munkájukat!

a 3K szerkesztősége

A Chester Beatty Könyvtár és Keleti Művészeti Galéria Dublinban

Férjem emlékére

Azt gondoltam, hogy lesz még alkalmam eljutni Írországba és akkor még több mindenről beszámolhatok, ezért állandóan halogattam e cikk megírását. Már látom, hogy mostanában ilyen lehetőség nem adódik számomra, így eddigi írósági élményeimet vetem papírra.

Amikor férjemet elkísértem dublini útjára, első dolgom az volt, hogy a térképen bejelöltem az ott található könyvtárakat, és már délután el is látogattam a hozzám legközelebb eső Nemzeti Könyvtárba. Utána módszeresen próbáltam felkeresni a többi ismert gyűjteményt is, de a Chester Beatty Könyvtárt nem sikerült megtalálni, s érdekes módon a helybeliek sem tudtak felvilágosítást adni róla, holott Pécssett egyik ismerősöm külön felhívta figyelmemet erre az intézményre, értékes biblia-gyűjteménye miatt. Végül sikerült egy csendes mellékutcában rátalálni az udvar mélyén rejtőző épületre.

Ki volt a gyűjtemény alapítója?

Sir Alfred Chester Beatty 1875. február 7-én született New Yorkban. Bányamérnökként nagyon sikeres pályát futott be. 1911-ben – már milliommosként – Angliában telepedett le, és bányászati tanácsadó lett. Hatalmas vagyonából nemesebb célokra is áldozott. Támogatta a rákkutatást és a kultúrát is. Ez utóbbi tevékenységének eredménye az 1936-ban Londonban alapított Chester Beatty Research Institut létrehozása. Megvásárolta a Baroda Házát Londonban, s itt helyezte el művészeti és kéziratgyűjteményét. 1950-ben a gyűjteményt Dublinba vitte, és mint ír származású amerikai az ír népnek hagyta örökül.

A gyűjtemény nemcsak könyveket, írásos dokumentumokat tartalmaz, hanem tárgyi anyagot, képzőművészeti alkotásokat és tulajdonképpen régi, különleges használati tárgyakat is.

Chester Beatty mindig is gyűjtő volt. Mint a legtöbb kisfiú, a bélyeggyűjtéssel kezdte. 1906-ban kínai tubákos üvegek széles skáláját gyűjtötte össze. 1911-től a teleket Kairóban töltötte. Itt került közelebbi kapcsolatba a keleti kultúrával. Itt alapozta meg gyűjteményét a bazároknál vásárolt csodálatos Koránokkal. A kairói kereskedők mellett a nyugat-európai könyvesboltokkal is tartotta a kapcsolatot. Hamarosan ismert gyűjtőként tartották számon keleten és nyugaton egyaránt. A kereskedők felkeresték áruikkal, ő pedig kötelességének érezte, hogy megvásárolja ezeket a könyveket és tárgyakat, hogy így megóvja őket az elkallódástól és együtt tartsa őket az utókor számára.

Gyűjteménye egy részét maga válogatta, de volt, mikor szakértők véleményét is kikérte.

Azzal, hogy gyűjteményét elhelyezte Dublinban, lehetővé tette számunkra, hogy egy helyen lássuk a civilizáció történelmét i.e. 2700-tól a jelen századig. Földrajzi tekintetben is igen átfogó a gyűjtemény, hisz Írországtól Japánig terjed a kiállított tárgyak, dokumentumok köre.

Az elhelyezés

A Chester Beatty által létrehozott gyűjtemény három épületben van elhelyezve. Az egyik a Régi Könyvtár épülete, a másik az Új Galériáé, a harmadik pedig az ún. Toldalék.

A Régi Könyvtár épülete (1953-ban épült) három szobából áll, és itt található a Titkárság, valamint a könyvtárosok munkaszobái. Az egyik szobában papiruszra írt bibliákat, sumér és akkád agyagtáblákat, a másodikban csodálatos nyugati kézírásos bibliákat láthatunk. A harmadik az ún. Kínai Szoba.

Az Új Galéria épülete 1975-ben készült el. A földszintjén előadóterem és a Távol-keleti Gyűjtemény legérdekesebb darabjai láthatóak, az emeleten az iszlám Gyűjteményből készítenek kiállításokat.

A harmadik épületben van a referenz könyvtár és a gondnoki hivatal.

A könyvtárat a Kurátorok Tanácsa irányítja, és állami segítséggel tartják fenn. Az itt dolgozók célja, hogy az állományt minél inkább feltárják és ismertté tegyék az érdeklődők előtt. Egyszerre, egyidőben csak kevés anyagot tudnak kiállítani, ezért katalógusok, monográfiák, képeslapok, mikrofilmek készítésével próbálják ismertebbé tenni a gyűjteményt. Azt remélik, hogy a keleti gyűjtemény képzőművészeti alkotásainak bemutatásával az írországi művészeti oktatást segíthetik.

A gyűjtemény néhány különlegessége

Az i.e. 2700 körüli és utáni több, mint száz agyagtábla a gyűjtemény egyik ékessége. A könyvtár gazdag papiruszra írt anyagban is. Ezek közül legérdekesebb a papiruszra írt bibliák állománya, melyek a második és a negyedik század között készültek. Az 1920-as évek elején találták meg őket egy Nílus menti ősi templom helyén. Szakértők véleménye szerint a legjelentősebb bibliai szövegfelfedezés, ami valaha is előkerült.

A Chester Beatty Könyvtár az iszlám világ művészeti és kéziratgyűjteményének leggazdagabb gyűjteménye. Az arab, perzsa és török kéziratok a teljes iszlám vallási és világi irodalmat lefedik. Az iszlám világ szent könyve, a Korán több, mint 250 példányban található e helyen.

A művek gazdagon illusztráltak. Gyönyörködhetünk az indiai, a kínai és a japán festők kézirat-tekerceiben, albumaiban is.

A keleti kéziratok mellett a nyugati világ kéziratjai, főleg bibliák, imádságos könyvek is bőven találhatóak a gyűjteményben.

Természetes, hogy a kéziratok mellett nagyszámú nyomtatott könyv is található. Ezek között sok keleti nyelveken íródott, és a keleti kultúrákkal foglalko-

zik. Híres mesterek metszeteit, táblaképeit tartalmazó albumokat, csodálatos atlaszokat, gazdagon illusztrált természettudományi műveket tartalmaz a nyomtatott könyvek gyűjteménye. Ezek nemcsak a nyomdászat, hanem a könyvkötészet remekei is egyben.

A könyvek, kéziratok mellett a keleti kultúrát bemutató festmények, intarziás dobozkák és elefántcsontból, üvegből készült művészi értéket képviselő korabeli használati tárgyak teszik teljesebbé a Chester Beatty Könyvtár állományát.

Szénászký Mária

Hungarika adatbázisok az Interneten

1998 januárjától elérhetőek az Interneten a külföldi hungarika adatbázisok:

Hungarika Információ adatbázis

<http://www.iif.hu/db/hunaz/index.html>

Hungarika Információ

Az adatbázis rövid leírása

egyszerű
keresés

bibliográfiára
tárgyszóra

összetett
keresés

tárgyszóra
ETO szerint

A HUNI adatbázis, azaz Hungarika Információ célja, hogy tájékoztatást adjon

- o a határainkon kívül élő magyarság tudományos, alkotó tevékenységéről, kulturális életéről, politikai és gazdasági helyzetéről,
- o a külföldi kutatók, írók, publicisták magyar vonatkozású közleményeiről,
- o a magyarországi kutatók, írók, publicisták külföldi magyar vonatkozású közleményeiről, a magyar tudományosság nemzetközi visszhangjáról.

A használat segítségével Ön tetszőlegesen böngészhet szabad szavas kereséssel, on-line a teljes adattartományban.

Az adatbázis szolgáltatásához kapcsolódóan szívesen vesszük észrevételeit, kéréseit. Bármilyen felmerülő probléma, kérdés esetén kérjük, hogy forduljon Ügyfélszolgálatunkhoz.

Reméljük hamarosan ismét üdvözölhetjük honlapunkon, és Ön is rendszeresen támaszkodik majd szolgáltatásainkra!

Országos Széchényi Könyvtár
MTA SZTAKI

Információkért továbbra is forduljon hozzánk!

mi

egyszerű

összetett

keresés

Sing

Hungarika Névkataszter

Az adatbázis rövid leírása

A HUNG adatbázis, azaz Hungarika Névkataszter magyar biográfiai index. Olyan számítógépes adatbázis és információs rendszer, amely a külföldi magyar személyiségek életrajzi adatairól, valamint az adatok forrásáról ad tájékoztatást. Célja, hogy a regisztrált személyek azonosítását, egy-egy személyre vagy bizonyos közös ismérvek alapján kialakítható csoportokra (pl. azonos foglalkozás, azonos település szülőttei, azonos generáció, meghatározott országban megtelepedett személyek stb) vonatkozó biográfiai tájékoztatást lehetővé tegye. Elsősorban a tudományos kutatás és könyvtári, valamint, dokumentációs tájékoztatás kívánalmait tartja szem előtt, ezen túl azonban számos egyéb területen pl. kapcsolatépítés, konferencia, rendezvény kiállítás szervezés, helytörténeti és egyéb kiadványelőkészítés, eseménynaptár készítés, adattárépítés, stb. során - kitűnő segédeszköz és információk fontos forrása.

A használat segítségével Ön tetszőlegesen böngészhet szabad szavas kereséssel, on-line a teljes adattartományban.

Az adatbázis szolgáltatásához kapcsolódóan szívesen vesszük észrevételeit, kéréseit. Bármilyen felmerülő probléma, kérdés esetén kérjük, hogy forduljon Ügyfélszolgálatunkhoz.

Reméljük hamarosan ismét üdvözölhetjük honlapunkon, és Ön is rendszeresen támaszkodik majd szolgáltatásainkra!

Országos Széchényi Könyvtár
MTA SZTAKI

Információért továbbra is forduljon hozzánk!

HUNGARIKA WWW

Külföldi hungarika könyvtári
gyűjtemények

HUNGARICA WWW

Gateway to Hungarika library
resources outside Hungary

Keresés
Tájékoztató
Kérdőív

Browse
Guideline
Questionnaire

© Országos Széchényi Könyvtár Hungarika Dokumentációs Osztály,
© Softing kft. 1997.

Tájékoztató

Az Országos Széchényi Könyvtár Hungarika Dokumentációs osztálya az 1990-es években felmérést végzett a nyugat-európai, majd a tengeren túli könyvtárak körében, hogy számba vegye a jelentősebb hungarika-anyagot őrző külföldi könyvtárakat. A felmérés alapját egy kérdőív képezte. A felmérés eredményeit egy kiadványsorozatban tette közzé, amelynek címe: *Hungarika-anyagot őrző külföldi könyvtárak címjegyzéke*. Megjelent kötetei: 1. *Ausztria*. 2. *Német Demokratikus Köztársaság*. 3. *Német Szövetségi Köztársaság*. 4. *Svájc – Liechtenstein*. 5. *Skandináv Államok*. 6. *Benelux Államok*. 7. *Franciaország*. 8–9. *Nagy-Britannia és Észak-Írország – Ír Köztársaság*. 13. *Kanada*. 15. *Ausztrália*. Az adatgyűjtés és a sorozat további köteteinek szerkesztése folyik. A megjelent kötetek beszerezhetők az Országos Széchényi Könyvtár Kiadványtárától: H-1827 Budapest, Budavári Palota F épület. E-mail: andi@oszk.hu

Ma már sok könyvtár bevezette a gépi feldolgozást és katalógusa hálózaton, ill. az Interneten távolról is elérhető. Ez a lehetőség készítette a nemzeti könyvtárat arra, hogy egy olyan hálózati hozzáférési pontot hozzon létre, ahol ezekről a könyvtárakról áttekintést ad és a kapcsolatot megteremti a felhasználó, különösen a hungarológia témakörében kutatók számára. A cél az, hogy a hungarika könyvtári anyag felkutatását megkönnyítsék.

A Hungarika WWW 1997-ben nyílt meg. Az Unesco támogatásával jött létre, mint *Patriotica WWW* modell. Tervezte és karbantartja a Hungarika Dokumentációs osztály. E-mail: hdoc@oszk.hu

Rendszerfejlesztő a Softing Kft. E-mail: softing@hungary.net

Az Informatikai és Könyvtári Szövetség hírei

A szövetség képviselő-testülete 1998. január 26-án megtartott ülésének vendége volt dr. Skaliczki Judit, az MKM Könyvtári Osztályának vezetője. Az ülés napirendjén szerepeltek a kulturális törvény elfogadását követő tennivalók és a kísérőrendeletek elkészítésének ütemezése. Az osztályvezető asszony elmondta, hogy a határidők nagyon rövidek, ezért a szakmától hathatós támogatást, a fölvetett kérdésekre gyors válaszokat vár. A legsürgetőbb feladatok között említette a Könyvtári Intézet és az Országos Könyvtári Kuratórium koncepciójának kidolgozását.

A szövetség elektronikus levelező listáján keresztül is felkérte a könyvtárosokat, hogy e két intézettel kapcsolatos javaslataikat küldjék el a titkárságra. A vártánál ugyan kevesebb válasz érkezett, de a képviselő-testület ülésén alapos vita után sikerült egy kikristályosodott javaslatot összeállítani, melyet el is juttattunk a könyvtári osztályra.

Az ülésen a továbbiakban bemutatkozott a Könyvtári Levelező/lap új menedzsere, Mender Tiborné, aki ismertette elképzeléseit.

Ezután a szövetség 1998-ra tervezett programjait egyeztették a kollégák, igyekezve megtalálni az egyes rendezvények, továbbképzések legmegfelelőbb időpontját is.

Január 28-án közgyűlést tartott a Magyar Kulturális Szövetség. Az ülésen Nemzeti kulturális leltár címmel a tagszervezetek is beszámoltak szakterületükről. A magyar könyvtárügyben tapasztalható trendekről és a könyvtári törvényben felvázolt jövőképről a szövetség elnöke beszélt a résztvevőknek.

Megbeszélést tartottak a művelődési minisztériumban az 1998. évi telematikai fejlesztések prioritásairól és az ezekhez kapcsolódó pályázatokról. A megbeszélésen részt vett az IKSZ képviselője is.

Módosító javaslatot nyújtott be a szövetség a készülő köteleespéldány rendelethez.

A szövetség levelező listájára már weben is fel lehet iratkozni.

Cím: <http://www.csvmtkf.hu/iksz>

A listaszervernek a feliratkozás szándékáról megerősítést kell küldeni. A szerver mostantól már magyarul kommunikál és értesít a teendőkről.

Hírlevél a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tagjaihoz

Lezárva: 1998. január 19.

74. szám

A szervezeteknek és a központi testületi tagoknak kiküldjük: a megjelenés után három napon belül.

Kedves Tagtársunk! Ha személyi jövedelemadója 1%-ával a Magyar Könyvtárosok Egyesülete tevékenységét kívánja támogatni, az adóbevallásához mellékelendő szándéknyilatkozaton a következő adószámot és kedvezményezettet szíveskedjék feltüntetni: 19000895-1-01, Magyar Könyvtárosok Egyesülete. (Az 1997-ben befolyt összeg felhasználásáról lásd az elnökségi ülésről szóló beszámolót.) Köszönjük támogatását!

Elnökségi hírek

Elnökségi ülés, 1998. január 15. – Az elnökség először megvitatta és elfogadta az 1998. évi munkatervet és a hozzá tartozó költségvetést (erről az egyesület tagjai a szervezetek elnökeitől kaphatnak tájékoztatást.) – Beszámoló hangzott el a tag- és tagdíj-nyilvántartás helyzetéről (erről a hírlevélben lásd részletesebben is). – Vajda Erik elnök beszámolt azoknak a szakmai bizottságoknak a munkájáról, amelyekben az MKE képviselőjeként dolgozik (dokumentumellátó rendszer, kötelespéldány, telematikai hálózat). – Az elnökség ezután arról határozott, hogy hamarosan, a választási bizottság létrehozásával megkezdődik az idei évben esedékes tisztújítás. – Ezt követően az elnökség az MKM Könyvtári Osztályának kérésére egyeztetette álláspontját a Könyvtári Intézet jogállásáról és az Országos Könyvtári Kuratórium összetételéről. – Az elnökség jóváhagyta a tanács javaslatát, hogy a személyi jövedelemadóból 1997-ben befolyt összeget (121.641 Ft) pályázat kiírását követően a továbbtanuló könyvtárosok tandíj-terheinek enyhítésére fordítsuk.

Telematikai fejlesztés – Az MKM Kulturális Örökség Főosztályán és Könyvtári Osztályán készül az országos könyvtári és közgyűjteményi információs hálózat kiépítésének részletes koncepciója. A koncepció alapjául szolgáló dokumentum (A könyvtárak és közgyűjtemények szerepe az információs társadalomban) megjelent a 3K-ban. Hamarosan megjelenik a telematikai fejlesztésre vonatkozó pályázati kiírás. A kérdéssel foglalkozó bizottság – amelynek munkájában az MKE részéről Vajda Erik és Fehér Miklós vesz részt – 1998. január 14-i ülésén az 1998. évi fejlesztés prioritásaival és a pályázati kiírással foglalkozott.

Kötelese példány-rendelet – Az MKE már több ízben, legutóbb január 5-én megküldte észrevételeit az MKM-nek a rendelet tervezetének egyes változatairól, a szakmailag helyes és köznyelvi egyértelmű rendeletszöveg elkészítését elősegítendő.

Könyvtári Intézet – Az MKM Könyvtári Osztálya sürgős feladatának tekinti a Könyvtári Intézetről szóló jogszabály előkészítését, az intézet munkájának megszervezését. Levélben kérték az MKE véleményét arról, hogy az egyesület mit vár a könyvtári rendszer szakmai intézetétől. Az egyesület elnöksége álláspontját a január 15-i ülésen egyeztetette és megfogalmazta, a tagság véleményének kifejtésére pedig egy február 18-i országos vitafórum alkalmával lesz mód (a fórum időpontjáról a szervezetek elnökeit értesítjük).

Egyesületi élet

Tagnyilvántartás – A szervezetek/szekciók elnökeinek írt levélben január 12-én már áttekintettük a tagnyilvántartás, a tagdíj-fizetés és -kezelés rendjét, amely az új számítógépes nyilvántartáshoz igazodva alakult ki. Ezért itt csak röviden, azok számára, akik még nem értesültek róla: belépéskor a jövőben egyesületünk tagjai három dolgot kapnak kézhez, egy ismertető brosúrát, egy belépési nyilatkozatot és egy (új!) tagnyilvántartó lapot. A kiinduló taglistákat a titkárság idén január 31-ig küldi meg az egyes szervezeteknek (az 1997. december 31-i állapotnak megfelelően). Az a kérésünk, hogy az adatokat a tagdíj befizetésekor egyeztessék, aktualizáltassák a tagokkal és a tagdíj-összesítéssel egyidejűleg küldjék vissza a titkárságra. A teljes tagnyilvántartást az egyesület titkársága kezeli a számítógépes adatbázis segítségével. Tagnyilvántartás természetesen a szervezetekben is folyik, akár a titkárság által készített és aktualizált listák alapján (akár a helyileg korábban szokásos módon). Az új tagok regisztrálása a szervezetekben folyamatosan történik. A titkárság kb. kéthavonta igazolja vissza a nála bejelentett adatváltozásokat (köztük a belépett új tagokat). A második-ként/harmadikként megadott szervezeteket új tagjaikról a titkárság értesíti. A tagdíjat (jelenleg a januári bruttó fizetés 2%-a) az egyesület tagjaitól az őket belépésükkor első helyen regisztráló szervezetek március 15-ig szedjék be (célszerű ezt pl. a februári vagy a márciusi fizetés alkalmával megtenni). Kérjük, tudatosítsák a tagokban, hogy teljes tagdíjukat az őket elsőként regisztráló szervezetben kell befizetniük, a szervezetek közötti átutalásokról a titkárság gondoskodik. A szervezetektől azt kérjük, hogy március 31-ig egy összegben utalják át a titkárságnak a beszedett tagdíjak megfelelő részét. A listát csak akkor tudjuk elfogadni, ha a listán szereplő végösszeg mellett szerepel a banki átutalás kelte is, így az azonosítható! A számítógépes nyilvántartás annyira megkönnyíti a dolgunkat, hogy mindössze a következő adatokat kérjük megadni egy összesített listán: 1. név (az egyes neveknél feltüntetve az egyéb regisztrációt), 2. az egyes tagok által befizetett teljes tagdíj, 3. a szervezetnél maradó saját rész (a tagdíj 60%-a, többes regisztráció esetén 30%-a) levonása után átutalandó rész (a titkárságnak járó 40%, vagy a második-ként regisztráló szervezetnek járó +30% is), 4. a második-ként (ha van, a harmadikként) regisztráló szervezet neve. A titkárság ezután regisztrálja a tagdíj beérkezését, szükség szerinti módosítja a központi nyilvántartást, átutalja a beérkezett összeg megfelelő hányadát az egyéb regisztr-

ráló szervezeteknek – a szakmai pályázaton elnyert támogatással egyidejűleg vagy legkésőbb május 31-ig. Mivel az új – és a tapasztalatok szerint a régi (!) – egyesületi tagok év közben is befizetnek tagsági díjakat, a tagdíjak átutalására a március 31-i mellett más határidőt is adunk. A szervezetek szeptember 30-ig átutalhatják a tagdíjak további részét; és ehhez kapcsolódva lehetőség lesz a tagság adatainak szükség szerinti módosítására is. A titkárság október 31-ig ismét gondoskodik a tagdíj-hányadok továbbutalásáról, a felfrissített teljes taglista összeállításáról és kiküldéséről. A pótlólagos befizetésekkel november 30-ig a szervezetek újból egyeztetethetik az adatokat és sor kerülhet a pótlólagos elszámolásokra is.

Mi történt a szervezetekben?

Bács-Kiskun Megyei Szervezet (BMSZ) – A BMSZ, az IKSZ Bács-Kiskun Megyei Tagozata és a Katona József Könyvtár a megye könyvtárosait szakmai napra és a 100 éves Katona József Könyvtár záró születésnapjára várta. A gazdag program a BMSZ éves taggyűlésével indult. Az 1997. évi munkáról szóló beszámolóban szó esett a kecskeméti vándorgyűlés szakmai visszhangjáról is. Ezt követően a BMSZ 1998. évi terveit és feladatait ismertette Gyergyádesz Lászlóné elnök. Zalainé dr. Kovács Éva és dr. Skaliczki Judit előadását (az IKSZ-ről és az új könyvtári törvényről) követően beszélgetésre került sor a Bács-Kiskun megyei könyvtárak közös jövőjéről, videoösszeállítást mutattak be az 1996/1997. év eseményeiről, majd ünnepi asztal mellett köszöntötték a 100 éves könyvtárakat. Végül a Katona József Könyvtár szolgáltatási egységei mutatkoztak be.

Hajdú-Bihar Megyei Szervezet (HBMSZ) – A HBMSZ hírlevele arról tudósít, hogy decemberben és január elején 20 órás tanfolyamokat szerveztek a megye és a város könyvtárosai számára számítástechnikai alapismeretekről, szövegszerkesztési tudnivalókról és az SRLIB integrált rendszerről. – December 8-án Rády Ferenc (OSZK) tartott tájékoztatást a kötelempéldány-szolgáltatásról a KLTE Zeneműtárában.

Könyvtárostanárok Egyesülete (KE) – A KE-t a Fővárosi Bíróság a tavalyi év végén önálló egyesületként felvette a társadalmi szervezetek nyilvántartásába. Az egyesület székhelye: 1088 Budapest, Múzeum u. 7., levelezési címe: 5000 Szolnok, Győrffy u. 1. A vezetőség tagjai: Kalmárné Morcsányi Rozália (elnök), Ambrus Andrásné, Homor Tivadar, Celler Zsuzsanna, Dán Krisztina (alelnök, az MKE tanácsának tagja), Varga Zsuzsa, Szakmári Klára, Lukács Zsuzsa.

Veszprém Megyei Szervezet (VMSZ) – A VMSZ tavalyi utolsó továbbképzését december 17-én tartotta. Katsányi Sándor (FSZEK) Új olvasói elvárások – könyvtárosi válaszok, Bariczné Rózsa Mária A könyvtárak jogállásáról címmel tartott előadást. Balogh Ferencné elnök aktuális egyesületi ügyekről szólt.

Pályázatok

Könyvtárhasználati tankönyvcsalád – Előző számunkból helyhiány miatt kimaradt, hogy a Műszaki Könyvkiadó A hagyományos könyvtártól az Internetig címmel új, korszerű, a NAT-tal összhangban lévő könyvtárhasználati tankönyvcsaládot jelentet meg. A tankönyvcsaládot gyakorló pedagógusokból és

szakemberekből álló munkacsoporttal készítették el. A kiadó szerzőknek és szerkesztőknek szóló pályázatát a szoros jelentkezési határidő miatt december közepén a Katalist levelező listán igyekeztünk az érdeklődőkkel megismertetni.

Pályázat tehetséges fiataloknak – Tíz kiemelkedő fiatal (18–40 éves) szakember jelölését várták 1997. december 31-ig a Junior Chamber International (Nemzetközi Ifjúsági Kamara) magyarországi szervezetének pályázatára. A nevezési lapokat a meghirdető szervezet kérésére a november végi tanácsülés résztvevőinek közvetítésével juttattuk el a megyei könyvtárakba.

Lezajlott rendezvények

Oktatási Fórum – A Művelődési és Köznevelési Minisztérium 1997. november 21-én Oktatási Fórumot szervezett Horn Gyula miniszterelnök és Magyar Bálint miniszter részvételével. Az MKE elnöke a köznevelési törvénynek az iskolai könyvtárosokat és iskolai könyvtárakat érintő hátrányos intézkedéseivel kapcsolatban írásos hozzászólást intézett a fórumhoz.

Előkészületben...

A könyvtárak és az elektronikus környezet – Ez lesz a témája annak a kerakasztal-konferenciának, amelynek előkészületei az év utolsó napjaiban kezdődtek meg. A budapesti Goethe Intézet és Francia Intézet, a tavaly szeptemberi közművelődési konferencia házigazdái már sok könyvtárat tájékoztattak arról, hogy 1998. május 18-án egyrészt továbbképzést szeretnének szervezni, másrészt a könyvtárak német és francia nyelvű állományának fejlesztéséről szeretnének elbeszélgetni.

Crimea 98 – Libraries and associations in a transient world: new technologies and new forms of cooperation alcímmel 1998. június 6–14. között az ukrajnai Sudakban lesz az 5. krími könyvtáros-konferencia, az Orosz Természettudományi és Műszaki Könyvtár szervezésében, az IFLA égisze alatt. A tervezett előadások referátumával 1998. március 1-ig lehet jelentkezni. A call for papers-t a pourciau@memphis.edu címről lehet megkapni.

Előzetes rendezvénytájtár:

Magyarországon:

- 1998. január 26–28. 6. BOBCATSSS szimpózium: Shaping the knowledge society, Budapest, OSZK
- 1998. február 18. Vitafórum a Könyvtári Intézetről, Budapest, OSZK
- 1998. április 15–17. Workshop 98, Győr
- 1998. április 20–22. Second ICC/IFIP Conference on Electronic Publishing 98: Towards the Information-Rich Society, Budapest, Conference Centre of the Central European University
- 1998. május 10–14. The 21st Century Information Society: The Role of Library Associations, Budapest, OSI-Network Library Program – Council of Europe

- 1998. május 18. A könyvtárak és az elektronikus környezet, kerekasztal-konferencia a budapesti Goethe Intézet és Francia Intézet szervezésében
- 1988. augusztus 6–8. Az MKE 30. vándorgyűlése A könyvtárak együttműködése az információs társadalom kiszolgálásában (munkacím!), Salgótarján
- 1998. augusztus 30–szeptember 4. INTAMEL-közgyűlés és konferencia, Budapest

Külföldön:

- 1998. március 24–26. NIT 98: 10th International Conference on New Information Technology, Hanoi, Vietnam
- 1998. június 1–7. IATUL Annual Conference, Pretoria, Dél-Afrika
- 1998. június 6–14. Crimea 98 – Libraries and associations in a transient world: new technologies and new forms of cooperation, Szudán, Ukrajna
- 1998. június 25–július 2. American Library Association Annual Conference: Global reach, local touch, Washington D.C., USA
- 1998. augusztus 13–15. ISIC (Information Seeking in Context 98) konferencia, Sheffield, Nagy-Britannia
- 1998. augusztus 16–21. 64. IFLA-közgyűlés On crossroads of information and culture, Amsterdam, Hollandia
- 1998. november–december. International Conference Freedom of Expression, Censorship, Libraries, Riga, Lettország

Állásügyek

Állást keres: (december közepétől lapzártáig érkezett hirdetések)

Könyvtári informatikus elhelyezkedne alapfokú angol nyelvismerettel. Molnár Andrea (lakástelefonja: 333-1823).

Állást kínál: (december közepétől lapzártáig érkezett hirdetések)

Az Országgyűlési Könyvtár érettségizett férfi munkatársat keres raktárosi munkakörbe könyvraktárába, kétműszakos munkára. Feltétel: erkölcsi bizonyítvány és munkaalkalmassági orvosi igazolás. Könyvtárkezelői képesítés, könyvtári gyakorlat előnyt jelent. Érdeklődni lehet Blayer Jenő raktárvezetőnél: 268-4661. – A Budapesti Közgazdaság-tudományi Egyetem könyvtára olvasószolgálati munkakörbe (kétműszakos munkarendben) érettségizett, középfokú könyvtári végzettséggel vagy friss főiskolai diplomával rendelkező munkatársat keres. Bérezés a KJT szerint. Jelentkezni lehet Katona Júlia osztályvezetőnél a 217-6827-es telefonszámon. – A Magyar Képzőművészeti Főiskola Könyvtára fiatal, főiskolát végzett, számítástechnikai alapismeretekkel rendelkező, a képzőművészet iránt érdeklődő olvasószolgálatos munkatársat keres. A munkaidő a könyvtár nyitva tartásához igazodik. Fizetés a KJT szerint. Jelentkezni lehet Blaskóné Majkó Katalinnál a 342-7539-es telefonszámon. – Fiatal, főiskolai vagy egyetemi könyvtár szakos végzettséggel rendelkező munkatársat keres számítógépes könyvfeldolgozó munkakörbe az Országos Széchényi Könyvtár. Bérezés a KJT szerint. Jelentkezni lehet Berke Barnabásné fősztályvezetőnél (tel.: 224-3748). – Fiatal, számítógépes szövegszerkesztői ismeretekkel (Windows 95, Ventura 7.0) rendelkező munkatársat keres – főként nemzeti bibliográfiai kiadványok kéziratának előállítására – az OSZK. Bérezés

a KJT szerint. Jelentkezni lehet Berke Barnabásné főosztályvezetőnél (tel.: 224-3748). – A Veszprémi Egyetem Központi Könyvtára fiatal, főiskolai vagy egyetemi végzettségű könyvtári informatikust keres. Nyelvtudással (főleg angol) rendelkezők előnyben. Bérezés a KJT szerint. Jelentkezés telefonon vagy e-postán: Egyházy Tibornénál, 88/425-074, hazitibo@vek.uranus.vein.hu – A Zeneakadémia központi könyvtára sürgősen fiatal munkatársat keres nyolcórás olvasószolgálati munkakörbe. Zenei érdeklődés és tájékozottság előnyt jelent. Fizetés a KJT szerint. Jelentkezés: 322-0699, Kárpáti János vagy Gábor Ágnes. – Könyvtári adatfeldolgozással (retrospektív konverzióval) foglalkozó kft. keres feldolgozóit és számítógépes gyakorlattal rendelkező és pályakezdő könyvtárosokat főállásban vagy szerződéssel is. Idegennyelv-tudás szükséges! Az önéletrajzokat várja: Bátonyi Viola irodavezető, DMP Kft., 1088 Budapest, Baross u. 18., tel.: 118-6344.

*

Szerkeszti: Hegyközi Ilona

Cím: MKE titkárság, 1054 Budapest, Hold u. 6. Tel./fax: 311-8634

E-posta: MKE@MAIL.C3.HU vagy H11200MKE@ELLA.HU

